

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta**

Katedra křesťanské sociální práce

Charitativní a sociální práce

Monika Reková

*Význam mediace v trestním řízení z pohledu
orgánů činných v trestním řízení*

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Tereza Malochová

2017

Prohlášení o samostatnosti zpracování kvalifikační práce

Prohlašuji, že jsem tuto práci zpracovala samostatně na základě použitých pramenů, které jsem uvedla v závěrečném seznamu literatury.

V Olomouci 20. 3. 2017

.....
Monika Reková

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat Mgr. Tereze Malochové za vedení mé práce. Rovněž také děkuji všem mým respondentům, kteří mi vyšli vstříc a byli ochotni se účastnit výzkumu. V neposlední řadě můj velký dík patří mému příteli, rodině a blízkým přátelům, kteří mi byli oporou.

OBSAH

I. TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 Restorativní justice	11
1.1 Principy restorativní justice.....	12
1.2 Odklony v trestním řízení.....	13
1.2.1 Podmíněné zastavení trestního stíhání.....	15
1.2.2 Narovnání	15
2 Mediaci v trestních věcech.....	18
2.1 PMS.....	18
2.2 Zařazení PMS v justici	19
2.2.1 Činnosti PMS.....	20
2.2.2 Činnosti PMS při PZTS	20
2.2.3 Činnosti PMS při narovnání	20
2.3 Pojem trestní řízení, trestný čin a přestupek.....	21
2.4 Podstata a význam mediace v trestním řízení	22
2.5 Proces uskutečnění mediace v trestním řízení.....	23
2.6 Jaké případy jsou vhodné k mediaci?.....	23
3 Orgány činné v trestním řízení	25
3.1 Policejní orgán.....	26
3.2 Státní zástupce.....	26
3.3 Soud.....	27
3.4 Ostatní subjekty v trestním řízení.....	27
3.4.1 Osoba, proti níž se vede trestní řízení.....	28
3.4.2 Poškozený.....	28
II. VÝZKUMNÁ ČÁST	29
4 Metodologie výzkumu	29
4.1 Výzkumná otázka a cíle	29
4.2 Metoda sběru dat	29

4.2.1	Interview	30
4.3	Popis výzkumného souboru	31
4.4	Etika výzkumu	32
4.5	Průběh výzkumu.....	32
4.6	Metoda zpracování dat	33
5	Interpretace dat	35
5.1	Proces uskutečnění a využití mediace.....	35
5.1.1	Případy vhodné k mediaci	35
5.1.2	Další podmínky k uskutečnění mediace a její rozvoj.....	37
5.2	Podněty pro zahájení mediace.....	40
5.3	Přínos a význam mediace.....	41
5.3.1	Faktické údaje na přínos mediace v trestním řízení	42
5.3.2	Individuální názory na přínos plynoucí z mediace v trestním řízení.....	42
5.3.3	Dohoda	44
5.3.4	Procesní odklonění od potrestání.....	45
5.3.5	Čistý výpis z trestního rejstříku	47
5.3.6	Sociálně-morální aspekty	47
5.4	Názory a aspekty mediace v trestním řízení	49
5.4.1	Negativa mediace	50
5.4.2	Pozitiva mediace.....	51
5.5	Názor OČTŘ na odlišný význam mediace pro OČTŘ a PMS.....	53
6	Spolupráce PMS a OČTŘ.....	55
6.1	Názor na spolupráci s PMS z pohledu OČTŘ.....	55
6.2	Názor na spolupráci s OČTŘ z pohledu PMS.....	57
7	Komparace významu mediace v trestním řízení	59
	Závěr.....	62
	Seznam použitých zkratk.....	65
	Seznam zdrojů a literatury.....	66
	Anotace.....	69
	Abstract	69

ÚVOD

Téma mediace v trestním řízení mě zaujalo na praxi, kde jsem se o ní také poprvé více dozvěděla. Nejdříve mě téma zaujalo po práci teoretické, jelikož mnoho lidí v mém okolí, včetně mě nevědělo o práci probační a mediační služby a nevědělo, co si pod tímto pojmem představit. Po proniknutí do problematiky Probační a mediační služby (dále jen PMS), mě začalo téma mediace v trestních věcech zajímat po stránce praktické. Po rozhovorech s pracovníky PMS, což bylo předmětem mé výzkumné části v absolventské práci, jsem zjistila obrovské přínosy jak pro poškozené, obviněné, tak i pro samotné mediátory a mnoho dalších. Na téma této bakalářské práce s názvem Význam mediace v trestním řízení z pohledu orgánů činných v trestním řízení jsem přišla právě během těchto rozhovorů, jež se mi objevoval jako klíčový problém v tom, proč tento druh mediace není v praxi tolik rozšířený a chtěla jsem tak zjistit a poslechnout si informace i z druhé strany. Jelikož na názor mediace v trestním řízení je nutné se zeptat i dalších orgánů v tomto zainteresovaných. Aby se mohlo v konfliktních situacích dojít k nějakému závěru, vždy je třeba vyslechnout obě strany, ať už je to tady v mediačním procesu, či v manželství či někde jinde. V této práci se budu pokoušet shrnout oba výzkumy a nastínit tak význam mediace jak z pohledu orgánů činných v trestním řízení, tak z pohledu pracovníků PMS.

Bakalářská práce je členěna na teoretickou část a výzkumnou. Teoretická část je rozdělena do třech kapitol, které jsou rešerší odborné literatury, a považuji je za hlavní body dotýkající se výzkumné otázky.

Nejdříve se věnuji kapitole o restorativní justici, pod níž je vůbec proces mediace jako takový v soudním řízení zasazen. V této kapitole tedy nastíním jednotlivé principy restorativní justice, s ní související odklony v trestním řízení, kde také zmíním jaké to jsou. Dále se budu věnovat kapitole Mediace v trestním řízení, která je jádrem všeho, oč tato práce pojednává. Jelikož obě moje závěrečné práce mají totožné teoretické jádro, tak některé části této kapitoly jsou převzaté z mé absolventské práce s názvem Význam mediace v trestním řízení z pohledu pracovníků probační a mediační služby. Považuji zde rovněž za velmi důležité vyzdvihnout definiční znaky mediace, cíle a principy. Zároveň se zmíním o PMS jako orgánu, který mediaci v trestních věcech vykonává a nastíním také její činnosti, zejména tedy v rámci odklonů v trestním řízení. V neposlední řadě bude v teoretické části věnován prostor pro vysvětlení orgánů činných v trestním řízení. Co to tedy tyto orgány jsou, jakou

hrají v procesu mediace roli. Závěrem se ještě velice krátce zmíním o tom, kdo je to obviněný a poškozený v procesu trestního řízení.

Moji bakalářskou práci tvoří také část výzkumná, kde je mým cílem představit konkrétní výzkumnou otázku a cíle, dále charakterizovat výzkumný soubor a popsat jeho celkový průběh. Popíši také, jaké metody zpracování jsem použila, abych data získala, jejíž výsledky následně představím. Data jsem získala díky osobnímu setkání a následnému rozhovoru na toto téma. Právě výpovědi respondentů, budou v práci prezentovány. Na závěr budu nejen představovat krátce výsledky výzkumu získaného z výpovědí orgánů činných v trestním řízení, ale krátce i závěry získané díky srovnání této práce a již zmiňované práce absolventské.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RESTORATIVNÍ JUSTICE

Tato práce zejména pojednává o mediaci v trestním řízení. Ale právě proto, že mediaci hraje v roli restorativní justice velkou roli, tak považuji za důležité ji představit. Principy restorativní justice můžeme nalézt v úpravě o narovnání a podmíněném zastavení trestního stíhání. (Válková, H., Šámal, P., Sotolář, A., 2003. s. 20.) Restorativní justici lze chápat jako přístup k řešení problematiky zločinnosti nebo také jako proces, při kterém se strany dotčené trestným činem sejdou a dohromady vyřeší, jak se vyrovnat s následky a důsledky spáchaného protiprávního jednání do budoucna. (Karabec, Z. a kolektiv, 2003, str. 8)

Už z významu slova restorativní, vycházející ze slova restore – obnovit, tedy něco jako navrácení do původního stavu a nikoliv potrestání, jako je tomu v justici retributivní. V restorativní justici se klade důraz na práva oběti, ochranu, nápravu a mimosoudní projednávání trestních věcí. V různých zemích je míra restorativní justice jiná, ale vždy je pouze doplňující k justici trestní. (Karabec, 2003, str. 5. – 6.). Zehr (2003, str. 39) uvádí, že obě z uvedených justic mají společný cíl a to o urovnání stavu a ochranu prostřednictvím reciprocity. Odlišují je pouze názory a postupy, jak tohoto cíle dosáhnout. Jádrem restorativní justice je, že pachatel vezme za své jednání odpovědnost např. tím, že uhradí způsobenou škodu a řeší svoje chování, které trestnou činnost způsobilo. Naopak retributivní justice věří, že náprava pachatele je možná, pouze díky jeho omezení a potrestání. Paradoxně se však stává, že dojde k opačným výsledkům, než bylo záměrem. Válková se zmiňuje, že právě pro mladistvé je princip restorativní justice účinnější a předchází recidivitě kriminality mládeže, než dosavadní trestní sankce. (Válková, H., Šámal, P., Sotolář, A., 2003. str. 20)

Karabec ale uvádí, že samotná tradiční trestní justice není schopna zabránit stále narůstající kriminalitě. Navíc s narůstající kriminalitou roste i zatížení soudů, účinnost trestů je nízká a ochrana oběti je nedostačující. V současnosti se ale ještě držíme tradiční trestající justice a víceméně se ji bojíme opustit. (Karabec, 2003. str. 5 -6.)

Nyní již víme, že restorativní justice je pro téma mediaci velmi blízká a důležitá a k tomu, abychom si ji ještě blíže přiblížili, využiji následující podkapitoly o principech restorativní justice.

1.1 PRINCIPY RESTORATIVNÍ JUSTICE

Počet principů restorativní justice není striktně daný a liší se od každého z autorů. Jelikož se mi ale líbil každý z nich, tak jsem se je snažila nastínit všechny a dát tomu následující formu.

Princip odpovědnosti: Takovým základním obecným principem restorativní justice je ten názor, že by měl pachatel cítit odpovědnost situaci napravit. Trestným činem způsobil narušení vztahu mezi ním a poškozeným a tuto nerovnováhu se chtít snažit napravit. (Válková, H., Šámal, P., Sotolář, A., 2003. str. 16.)

Princip škody, újmy: Dalším principem je zameření se na vzniklé škody spáchané trestnou činností, tím tak zapojuje pachatele i poškozeného, případně i např. rodinu do řešení procesu trestného činu a zároveň tak posiluje odpovědnost pachatele. (Zehr, H., 2003, str. 17). Vyvarujeme se tak také názoru, že trestný čin je považován pouze jako porušení společenského řádu a pravidel, ale vidíme ho spíše jako újmu způsobenou obětí. U poškozeného nejde vždy jen o materiální újmu, ale hlavně o psychickou, také o ztrátu společenského postavení a o narušení osobního a rodinného života. (Karabec, 2003, str. 20).

Princip odstranění následků trestné činnosti: Cílem by nemělo být potrestání pachatele, zastrašení či převýchova, nýbrž vytvoření podmínek pro odstranění trestné činnosti.

Princip zachování práv: Pachateli, který se aktivně podílí na náhradě způsobené škody, musí být zachována práva jako všem ostatním občanům.

Princip orgánů činných v trestních řízeních (dále jen OČTŘ): Tyto státní orgány se angažují v této věci až tehdy, pokud postup restorativní justice nevede k cíli nebo je takovým způsobem závažný, že proces trestní justice je nevyhnutelný.

Princip kompenzace za způsobenou škodu: Oběť trestného činu může přistoupit k vyjednávání s pachatelem na kompenzaci za způsobenou škodu pouze dobrovolně, nemůže být do ničeho nucena. (Válková, H., Šámal, P., Sotolář, A., 2003. str. 20.)

Vyváženost: restorativní justice se snaží nejen nalézt rovnováhu mezi obětí a pachatelem, ale také v komunitě. Snaží se nalézt vyvážené řešení pro všechno na základně zájmu všech. (Štern, P., 2010, str. 32 - 33)

Restorativní programy jsou poté charakterizovány 4 klíčovými body:

Setkání - to je příležitostí pro všechny zasažené trestným činem, kteří se chtějí setkat, aby tak mohli vést diskuzi nad vzniklým problémem a jeho následky

Odškodné - je jedním ze způsobu, jak podniknout kroky k určité nápravě vzniklé škody poškozenému

Reintegrace - snaha o nalezení způsobu nápravy pro obě strany, jak pro poškozeného, tak pro pachatele a zároveň při přispívání společnosti

Započtení - příležitost, aby se mohli účastníci podílet na rozřešení trestných činů (Karabec, Z. a kol., 2003, str. 50)

Všechny zmíněné charakteristiky a principy můžeme shnout dle Howarda Zehra do tzv. 3 pilířů. První z nich je nazvaný jako újma a potřeba, jež se váže k oběti trestného činu, tzn. kdo ji způsobil a jaké jsou jejich potřeby v této souvislosti. Druhý z pilířů je nazván jako závazky a povinnosti, které jsou na druhou stranu směřované zase na pachatele, který je za trestnou činnost odpovědný a měl by vynaložit tolik síly, aby škody odstranil a napravil. Poslední pilíř je charakterizován jako angažovanost účastníků a účast, jejíž naplnění u obou stran je krokem k úspěšnému vyřešení problému. (Štern, P., 2010, str. 31-33)

Pojem restorativní justice, její definiční znaky v podobě principů již známe a jak už jsem uvedla, tak mediace je s restorativní justicí velice úzce spojená. Respektivě mediace přímo vychází z principů restorativní justice. Moje výzkumná otázka ale zní, jaký význam má mediace pro orgány činné v trestním řízení a tedy obecně pro trestní řízení. Odpovědi jsou zejména odklony v trestním řízení. Což vysvětluji následující kapitolou.

1.2 ODKLONY V TRESTNÍM ŘÍZENÍ

Součástí restorativní justice jsou také odklony v trestním řízení a můžeme konstatovat, že bez mediace není možné odklony provádět. V trestním právu může také mediace vytvořit podmínky pro použití odklonů. Cílem odklonů je dosažení náhrady škody, urovnání vztahů mezi účastníky i ve společnosti, tzn. vůči právu a zákonům, které by měl pachatel plně respektovat. Podkapitolu odklonů jsem zde zařadila proto, že uskutečňovanou mediací může dojít k odklonu v trestním řízení. Považuji zde za důležité nastínit, co to tedy může pro poškozeného i pro pachatele znamenat. Velkou roli v odklonech hraje rovněž i Probační a mediační služba (dále jen PMS), o které se budu

zmiňovat v další kapitole 2. Mediaci v trestním řízení. Nyní si v této podkapitole vymežím nejen pojem a funkci odklonu, ale také druhy odklonů v trestním řízení.

Restorativní justice a s tím související odklony v řízení mají společné to, že se snaží změnit nárůst zločinnosti a tím tak odbřemenit trestní justici, která je díky méně závažným trestným činům velice zatížená. K tomuto účelu jsou využívány zmiňované odklony, jejichž případy neběží klasickým řízením v trestní justici. Odklony jsou v této věci efektivnější a rychlejší, jelikož nevyžadují hlavní líčení u soudu. Vhodné např. u osob, které měli doposud čistý trestní rejstřík a spáchaly méně závažný trestný čin. Cílem odklonů by měla být také výchovná opatření na osoby bez rozhodnutí o vině a trestu, ale také k usmíření mezi pachatelem a poškozeným. (Musil, Kratochvíl, Šámal a kol., 1999, str. 455 – 459). Velice jednoduše řečeno se tedy jedná o alternativní řešení trestního řízení, nazvané jako mimosoudní, tedy s absencí soudu a nebude tedy zakončeno výrokem o vině a trestu. (Kuchta, J., Zezulová, J., 1997, str. 553). S tímto názorem souhlasí i Bartošová, která chápe proces odklonů jako jakékoliv odklonění od standartního průběhu trestního řízení. (Bartošová, L., 2007, str. 127.)

Pod pojem odklon můžeme dle Musila, Kratochvíla a Šámala zařadit:

- Trestní příkaz
- Podmíněné zastavení trestního stíhání
- Narovnání

(Musil, Kratochvíl, Šámal a kol., 1999, str. 455 – 459).

Jak můžeme vidět, tak mezi odklony zařazuje Musil, Kratochvíl a Šámal trestní příkaz, což dle Sotoláře, Půry a Šámala odporuje charakteristice restorativní justice a odklonů vůbec jako alternativě k potrestání, jelikož u trestního příkazu musí být vždy výsledkem trest a z tohoto důvodu trestní příkaz nebudu v této práci charakterizovat.

Pokud si to shrneme, tak se odklony uplatňují v méně závazných trestných činech, kdy neprobíhá standartní trestní řízení, ale průběh jde mimosoudně. Nezaněchá to tedy jak na obviněném, tak na poškozeném traumatizující a zdlouhavé čekání na rozsudek trestu. Jde spíše o angažovanost účastníků, snahu o vyřešení si věcí mezi s sebou, nejlépe usmíření. To proběhne jedině tak, že si obviněný uvědomí spáchané chyby, omluví se a snaží se je napravit. Tím nemusí ani dojít k záznamu do trestního rejstříku. Odklony jsou tedy více lidské se snahou o "výchovu", než trestající. Z významu slova mimosoudní také vyplývá, že i OČTŘ je v této věci odhlehčeno a práci jim to může ulehčit, jelikož to jde mimo soudní řízení. (Sotolář, A., Půry, F., Šámal, P., 2000, str. 16)

Jak už jsem se zmínila, tak pod pojem odklonu v trestním řízení můžeme zařadit proces podmíněné zastavení trestního stíhání a proces narovnání, které se budu snažit v následujících dvou podkapitolách charakterizovat.

1.2.1 PODMÍNĚNÉ ZASTAVENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ

Dle § 307, 308 Trestního řádu, byl druh odklonu přijat novelou trestního řádu, provedenou zákonem č. 292/1993 Sb. Jak už z názvu můžeme tušit, tak jde o oklon, dočasně zastaví trestní stíhání obviněného, kdy podmíněně znamená, že pokud bude vést řádný život po zkušební dobu, tak bude jeho stíhání zastaveno s konečnou platností po vydání rozhodnutí nebo po uplynutí jednoho roku po této zkušební době. Ovšem není na to právní nárok, tudíž pokud obviněný o zastavení požádá, tak k tomu soud může přihlídnout, ale také nemusí. Během zkušební doby mohou být obviněnému také uložena omezení, která by měl dodržovat. Tyto omezení musí být určitá a kontrolovatelná a mohou mít výchovný význam. (Musil, Kratochvíl, Šámal a kol., 1999, str. 464)

Podle § 307 odst. 1 Trestního řádu, může být rozhodnuto o podmíněném zastavení trestního stíhání jen za splnění následujících podmínek:

- a) obviněný se doznal k trestnému činu;
- b) obviněný nahradil škodu, pokud vznikla nebo uzavřel s poškozeným dohodu o jejím nahrazení, anebo podnikl jiná potřebná opatření pro náhradu způsobené škody;
- c) vydal bezdůvodné činem získané obohacení nebo o něm s poškozeným uzavřel dohodu, anebo podnikl jiná potřebná opatření k jeho vydání;

Přihlíží se také k osobě obviněného, k jeho dosavadnímu životu, povaze a závažnosti spáchaného přečinu.

(Jelínek, J. a kolektiv, 2012, str. 1001)

1.2.2 NAROVNÁNÍ

Dle § 309 – 314 Trestního řádu, se tento druh odklonu stal součástí trestního řízení novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 152/1995 Sb. Podstatou narovnání je, že obviněný urovná následky činu, který způsobil svým jednáním poškozenému. Sotolář také dodává, že tento zájem je nad zájem trestního postihu obviněného, tudíž pokud

obviněný nahradí škodu poškozenému, nejlépe nad její rámeček, trestní stíhání se definitivně zastaví. (Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P., 2000, str. 82).

Výhodami narovnání je podle pana Musil, Kratochvíl a Šámal hned několik. Narovnání plní významnou funkci v obnovování vztahů mezi obviněným a poškozeným. Oba účastníci se tak angažují do řešení vzniklého problému, snaží se nalézt vzájemně vyhovující východisko, navíc je pro ně přínosem, že mají ve svých rukou výslednou podobu konfliktu. Dále ale slouží k trestní prevenci, jelikož ho nevyhnutelně poškozený zasvětil do situace, kterou mu obviněný způsobil a byl aktivní v jejím napravování a vyvaroval se opakování situace v budoucnu. Nevýhodou je, že na rozdíl od podmíněného zastavení trestního stíhání, není narovnání mimosoudním řešením věci, ale soud o narovnání rozhoduje a schvaluje. Opět to ale není soudně vymahatelné a soud nemusí na žádost o narovnání rozhodnout, i když si to přeje obviněný i poškozený. Při rozhodování se přihlíží k povaze trestného činu, k osobě obviněného a jeho majetkovým poměrům, ale také v jaké míře byl dotčen veřejný zájem. (Musil, Kratochvíl, Šámal a kolektiv, 1999, str. 464)

Podle § 309 odst. 4 Trestního řádu, může být rozhodnuto o podmíněném zastavení trestního stíhání jen za splnění následujících podmínek:

- a) obviněný svobodně prohlásí, že spáchal skutek, pro který je stíhán;
- b) uhradí poškozenému škodu způsobenou trestným činem nebo učiní potřebné úkony k její úhradě, případně jinak odčiní újmu vzniklou trestným činem;
- c) vydá bezdůvodné obohacení získané přečinem nebo učiní jiná vhodná opatření k jeho vydání;
- d) obviněný složí na účet soudu nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžní částku určenou konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům, a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti trestného činu;

Opět soud, případně státní zástupce přihlíží k osobě obviněného a k jeho majetkovým poměrům, k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu, v jaké míře byl dotčen veřejný zájem. (Trestní zákoník a trestní řád, Jiří Jelínek a kolektiv, 2012, str. 1006 – 1007)

Nyní jsme si vymezili všechny důležité pojmy, které souvisejí s restorativní justicí a zároveň s mediacemi v trestním řízení, jež je stěžejním bodem této práce. Níže se již budu věnovat blíže věnovat právě ní.

2 MECIACE V TRESTNÍCH VĚCECH

V této kapitole se budu věnovat mediacemi v trestním řízení, která pomáhá účastníkům trestného činu najít vyhovující řešení dané situace a dospět k urovnání sporu. V jednotlivých kapitolách budu tedy definovat co je její podstatou, jak dojde k uskutečnění mediace a jaké příklady jsou vhodné pro řešení sporu formou mediace v trestním řízení. Jelikož se ale pohybujeme v oblasti trestního řízení, tak si i nastíníme, co je to trestní řízení a trestný čin a jak jsou tyto pojmy chápány v rámci mediace. Nejprve krátce popíši pojmy, které s tématem bakalářské práce neodmyslitelně souvisí a to, co je to PMS a jaké jsou její obecné hlavní činnosti, ale také činnosti v rámci odklonů v trestním řízení.

2.1 PMS

V této kapitole bych ráda charakterizovala PMS, která je institucí v systému trestní justice a její poslání zní následně:

„Probační a mediační služba usiluje o zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností a současně organizuje a zajišťuje efektivní a důstojný výkon alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy poškozených, ochranu komunity a prevenci kriminality“.

Činnosti a cíle PMS:

- Integrace pachatele – Integrace, nebo-li začlenění pachatele či obviněného do společnosti, od níž byl odloučen nedodržováním právních, společenských a morálních norem a zákonů. Integrací se tedy pracovníci snaží o jejich opětovný respekt.
- Participace poškozeného – Participace, nebo-li zapojení poškozeného do odškodnění, obnovení pocitu bezpečí, integrity a důvěry ve spravedlnost.
- Ochrana společnosti – PMS se snaží chránit společnost jiným účinným řešením konfliktních situací než standartní trestní justice a efektivním zajištěním realizace uložených alternativních trestů a opatření.

Probace

Probace neboli ověřování, zkoušení probíhá na PMS a ukládá se obviněnému nebo odsouzenému pokud soud nebo státní zástupce shledá za účelné dotýčného po tzv.

zkušební dobu sledovat a kontrolovat. Činností PMS pracovníků je pak obviněného kontrolovat, zda vede řádný život, plní povinnosti a omezení, ale také mu zprostředkovávají kontakty např. na jiné potřebné organizace, které se vážou k problému a mohli by mu být nápomocné. Důležitou činností PMS při probaci je účastníka motivovat a aktivnímu řešení situace (náhrada škody, urovnání vztahů) a tím se ho snaží zařadit zpět do společnosti.

Mediace

Mediace, neboli mimosoudní řešení konfliktu je proces, jejíž podstatou je společné řešení konfliktní situace účastníků. Mediáci v trestním věcech provádí PMS a je založena na dobrovolném principu. Účastníky mediace jsou poškozený, pachatel a jejich prostředník, tzv. mediátor. Mediátor proces řídí, je nestranný a pomáhá účastníkům nalézt řešení konfliktní situace, nejen v podobě náhrady škody, ale také v porozumění situaci. V mediaci mají účastníci možnost vyjádřit svoje emoce, omluvu a vysvětlení. Výsledky z mediace jsou v trestním řízení zohledněny. (www.pmscr.cz)

Charakterizovala jsem Probační a mediační službu a protože je důležitou součástí trestního řízení pro OČTŘ, co se týče odklonů v trestním řízení, tak považuji za důležité v následujících podkapitolkách nastínit jejich činnosti.

2.2 ZAŘAZENÍ PMS V JUSTICI

V této kapitole a zároveň v návaznosti na kapitolu 1. Restorativní justice, bych ráda propojila její charakteristiku s činnostmi Probační a mediační služby, abychom věděli, jak velkou roli v trestním řízení zaujímá. Činnost PMS se vytvořila se změnou pohledu na retributivní, tj. trestající justici, jejímž úkolem je samozřejmě chránit stát a rozhodnout o vině a trestu, přičemž poškozený má v procesu spíše pasivní pozici. S příchodem restorativní justice se tento pohled na trestný čin změnil. Restorativní justice společně s PMS se dívá na trestný čin jako na sociální konflikt, který poté mezi účastníky vznikl. Při aktivní snaze obou účastníků tyto narušené vztahy nějakým způsobem urovnat se nám přesouvá odpovědnost na řešení problémů primárně z rukou státu na kompetenci těch, kterých se to bezprostředně týká. (Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P., 2000, str. 9, 19)

2.2.1 ČINNOSTI PMS

V této podkapitole si vyčteme jaké činnosti probační úředník dělá na pověření OCTŘ. Pracovník PMS může být totiž pověřen státním zástupcem na zjišťování informací o osobě obviněného a jeho sociálních poměrech a také vytváří podmínky, aby soud mohl rozhodnout o narovnání nebo o podmíněném zastavení trestního stíhání (dále jen PZTS). Bez pokynu státního zástupce může činnosti provádět jen stanoví-li zvláštní zákon. (Jelínek, J. a kol., 2012, str. 567-568).

2.2.2 ČINNOSTI PMS PŘI PZTS

PMS určitým způsobem spolurozhoduje o PZTS. Ščerba ale také ještě dodává, aby tento odklon v trestním řízení byl efektivní a výchovný, tak musí probační pracovník vstoupit do řešení trestního případu co nejdříve. (Ščerba, F., 2002, str. 14). Role PMS je velice důležitá po rozhodnutí a to po celé trvání zkušební doby obviněného, který dochází na pravidelné schůzky, kde se vždy ukáže, jestli dodržuje stanovené podmínky a vede řádný život. V potaz se bere celá osoba obviněného, jeho sociálních, rodinných a majetkových poměrech, ale také celkový postoj k situaci vzniklé spácháním trestného činu. Probační pracovníci z těchto sezení dělají zprávu o mediaci či probační zprávu a na základě toho pomáhá soudu doložit, zda se obviněný osvědčil či nikoliv. Dalšími činnostmi PMS je vyjednávání o náhradě škody, uzavírají o nich dohody a dohlíží, aby se tato dohoda realizovala. Dále jak už jsem nastínila, tak dohlíží na obviněného a sledují jeho chování, přístup k věci, zda dodržuje omezení, jestli mu byla uložena a jestli např. splnil povinnost o náhradě škody. (Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P., 2000, str. 64-65)

Podle toho, jak jsme si krátce definovali probační a mediační službu a její klíčové činnosti, tak můžeme říci, že činnost pracovníků PMS mají v PZTS spíše probační charakter, jelikož se obviněný s poškozeným nesetkávají a neřeší vzniklou situaci společně, ale spíše sám obviněný chodí na pravidelná setkání. O mediaci můžeme spíše hovořit níže v podkapitole 2.2.3 s názvem Činnosti PMS při narovnání.

2.2.3 ČINNOSTI PMS PŘI NAROVNÁNÍ

Zatímco zmiňované PZTS řeší PMS po rozhodnutí soudu a po celé trvání zkušební doby obviněného, tak u narovnání je činnost PMS spíše směřována na dobu před rozhodnutím soudu. Po rozhodnutí soudu o narovnání je totiž trestní stíhání obviněného skončeno. Důležitou činností mediátora je se stranami komunikovat, navozovat pozitivní

atmosféru, mírnit konflikty a tím tak dosáhnout vyřešení konfliktu, tedy cíle, kterého si společně stanovili. Jak napovídá definice mediace, nejdůležitější je společné jednání obviněného a poškozeného a snaha konflikt aktivně řešit. Proces mediace je samozřejmě dobrovolný a dává oběma stranám možnost vyjádřit své emoce, strasti a problémy, které mu a jeho okolí způsobeny, mediace je tak prostorem pro omluvu a možné pochopení – tudíž stránku morální. Může se ale stát, že mediace nebude fungovat a kdykoliv může být přerušena či ukončena. Ale má také stránku hmotnou, u níž je nejlepším možným výsledkem dohoda účastníků o konkrétním způsobu řešení vzniklého konfliktu, přesněji řečeno náhradě škody, která byla poškozenému způsobena. Mediační pracovník tak i dohlíží na to, aby tato náhrada byla k situaci adekvátní. (Ščerba, F., 2002, str. 17). PMS podává OČTŘ o celé mediaci důležité podklady. Ovšem PMS sama nemůže řešit tyto věci bez souhlasu OČTŘ, které by tyto případy měli PMS navrhnout. (Hrušková, O., Ouředníková, L., Štern, P., 1997, str. 13)

2.3 POJEM TRESTNÍ ŘÍZENÍ, TRESTNÝ ČIN A PŘESTUPEK

Pojem **trestní řízení** je proces všech orgánů v něm činných, směřující ke zjištění, zda byl trestný čin spáchán, kým a za jakých okolností. Zjištěnému pachateli dále uložit náležitý trest, případně ochranné opatření. Cílem trestního řízení je vynést rozhodnutí nebo taková opatření, která by před rozhodnutím mohla dotyčného „napravit“ a tím tak zamezit a předcházet páchání protiprávního jednání v budoucnosti. (Chmelík, J. a kolektiv, 2014, str. 19).

Trestným činem je takový čin, který je protiprávním a vykazuje znaky, které jsou uvedené v daném zákoně. Za tento čin, je dotyčný trestně odpovědný pokud se jednalo o úmyslné zavinění. Pokud se prokáže opak, jedná se o trestný čin nedbalostní. (Zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, § 13). Ani jeden z pojmů se ale v rámci mediace nebere jako přečin proti státu nebo společnosti, nýbrž jako situace, ve které se odehrál konflikt související právě se špatným fungováním jedince ve společnosti, s jeho nepochopením nebo neakceptováním hodnot společnosti a snahou si budovat svoje vlastní. Také to může být konfliktní situace vzniklá s konkrétním člověkem. Shrnout to můžeme tedy tak, že trestný čin se chápe jako konflikt ve společnosti, sám se sebou nebo proti někomu jinému. (Holá, L., 2003, str. 151).

Pojem přestupku, můžeme o něm hovořit tehdy, je-li jeho zavinění nedbalostní a porušuje a ohrožuje společnost. Nedbalostním činen rozumíme, že pachatel i vzhledem

k okolnostem spoléhal, že svým jednáním ohrožení nebo porušení zájmu státu, chráněného zákonem nezpůsobí. (Černý, J. 1996, str. 15)

Z této podkapitoly považuji za velmi důležité to, že se na trestný čin pohlíží nejprve jako na konflikt. Již z tohoto důvodu, bychom se neměli snažit potrestat, ale primárně se snažit konflikt vyřešit. V tom vidím velkou spojinost s významem mediace, o němž se budu více zabývat v následující podkapitole.

2.4 PODSTATA A VÝZNAM MEDIACE V TRESTNÍM ŘÍZENÍ

Mediace jako taková, má mnoho oblastí, ve kterých může figurovat. Dle Lenky Holé je ale mediace v trestním řízení považována hned vedle mediace v civilních konfliktech za jednu z hlavních. (Holá, L., 2011, str. 186)

Mediace v trestním řízení znamená mimosoudní řešení sporu mezi pachatelem a poškozeným trestného činu za účelem urovnání konfliktu s pomocí třetí osoby – tedy mediátora. Je to určitá cesta k nalezení řešení jinak, než je obvykle soudním řízením. Důležitý je zde princip dobrovolnosti, může provádět pouze se souhlasem obou stran a nikdo z nich nemůže být do procesu nucen. Proces samotné mediace v trestním řízení je velice specifický. Nemusí totiž probíhat jen před předvoláním k soudu, ale také v průběhu trestního řízení a po rozhodnutí soudu, kde se řeší hlavně lidská stránka trestní věci plynoucí z rozhodnutí. (Holá, L. str. 2011, str. 186-187). Mediace se tak snaží o urovnání situace u všech, jež se konfliktní situace dotýkala. (Holá, L., 2003, str. 151).

Můžeme zde ale také hovořit o druhém pohledu na mediaci v trestních věcech a to o odklonu. Mediace totiž vytváří podmínky pro to, aby soud mohl daný případ odklonit, to znamená, že nedojde k odsouzení a zápisu do trestního rejstříku. Mediace se také bere v soudním řízení jako polehčující okolnost, něco co dokazuje, že se člověk snažil konflikt urovnat a soud tak může rozhodnout o sníženém trestu. (Holá, L., 2013, str. 149-157).

Podstata spočívá v dialogu mezi účastníky, jedině tak dojde k vysvětlení příčin sporu, tedy trestného činu. Objasněním, tak mohou dospět k jeho společnému vyřešení a procesu urovnání vzájemných vztahů, což je důležité do budoucnosti. Cílem je tak dosáhnout takové dohody mezi pachatelem a poškozeným, které by byly relevantní k rozhodování pro soudní řízení. (Holá, L., 2013, str. 278).

Význam mediace, jak jsem se již zmínila v předchozí podkapitole, také považuji v jiném náhledu na trest, zvláště na jeho účel, smysl a potrestání. Význam mediace shledávám, ve snaze vytvořit efektivní podmínky pro tento pohled a současně na jeho

řešení. Tímto celým procesem také přispějeme k menší zatíženosti jak pracovní, tak finančních nákladů soudů, státních zastupitelství a celkově trestní justici. Tento význam bych tak shrnula do slova "náprava", nejen z toho pohledu řešení situace, ale také se snaží o nápravu do budoucnosti. Můžeme tak říci, že pokud dochází k uskutečnění mediace, tak to přináší do trestní justice více lidskosti. (Holá, L., 2003, str. 153-154).

2.5 PROCES USKUTEČNĚNÍ MEDIACE V TRESTNÍM ŘÍZENÍ

Podnětů k zahájení mediačního řízení máme hned několik a teprve na základě podnětu se PMS rozhodne, zda je případ vhodný k mediaci či nikoliv. Skutečnost, zda mediace opravdu proběhne, ale závisí na účastnících samotných, jelikož jak jsem se již zmínila, tak mediace je procesem dobrovolným a s jejím zahájením musí souhlasit obě strany.

Zahájení mediace může tedy probíhat na podnět **orgánů činných v trestním řízení**, tudíž se jedná o soud, státního zástupce či policejní orgán. Dále také může začít probíhat na podnět samotné iniciativy kohokoliv z **účastníků trestního řízení**. Může to být na podnět samotného pachatele či poškozeného, nebo na základně jejich obhájců, případně na podnět některého člena rodiny, kterému také záleží na výsledku sporu. Třetí a poslední podnět může vycházet jednoduše z vlastní **iniciativy probační a mediační služby**. (Rozum, Kotulan, Luptáková, Scheinost, Tomášek, Špejra, 2010, str. 102, 140)

Podnět k zahájení mediačního jednání může být podán v kteroukoliv dobu a to od zahájení trestního stíhání až po jeho ukončení. Soud se musí o tomto podnětu co nejdříve dozvědět, aby mohl se zahájením mediačního procesu souhlasit, případně probíhající mediaci zastavit. Ale v podstatě při splnění podmínek stanovených zákonem, může mediace probíhat ve kterékoliv fázi trestního řízení. (Rozum, Kotulan, Luptáková a kol., 2010, str. 102, 140).

2.6 JAKÉ PŘÍPADY JSOU VHODNÉ K MEDIACI?

Hlavními případy vhodnými k mediaci jsou ty, které tvoří každodenní kriminalitu, tzv. malé procesy. Malými procesy se rozumí méně závažné trestné činy spáchané z nedbalosti (např. dopravní nehody související s finanční a zdravotní újmou). Mediace tedy není zcela vhodná pro závažnější trestné činy a delikty. Musíme ale také dále rozlišovat, zda se jedná o odklon trestního řízení, kde jsou případy vhodné k mediaci přímo vypsány v legislativě, nebo zda se jedná o mediaci samotnou. Vhodný případ pro

mediaci může být vytipován z trestního spisu dotyčného, přímo na základě mediátora, tedy probačního a mediačního pracovníka nebo mediace proběhne na základně doporučení policie, státního zástupce nebo soudu. Vhodnost řešení sporu formou mediace ale může být vytipována také na žádost subjektů řešící konkrétní spor nebo jiných osob či institucí. (Holá, L., 2003, str. 152)

3 ORGÁNY ČINNÉ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ

Již z názvu oblasti mediace v trestním řízení, o které tato práce pojednává, je zřejmé, že zde musíme hovořit o dalších orgánech mimo probační a mediační službu, které jsou do toho zapojeni a jsou jim svěřeny záležitosti týkající se trestního řízení ve všech fázích. OČTŘ, spolu mezi s sebou určitým způsobem spolupracují a dá se dokonce říci, že ve většině případů, by se bez těchto orgánů nemohla ani mediace uskutečnit. Nejsou sice přímými účastníky mediace, ale podílí se např. na jejím uskutečnění. Jejich názor na význam mediace budu dále představovat ve výzkumné části

Výkon probační a mediační činnosti působí jako samostatná služba, mimo OČTŘ, ale např. souvislosti s rozhodováním, musí mít na tyto orgány návaznost. Funguje zde blízká spolupráce a i proto byli zřízeni ve všech soudních okresech. Mediace v souvislosti s trestním všech, je velmi důležitá, např. u odklonů v trestním řízení. (Bezděk, T., 2007, str. 34). Jak jsem již uvedla, tak PMS provádí většinu svých činností plynoucích z nařízení OČTŘ. Dle zákona o PMS (§ 4, odst. 7) je mediace jedinou činností, kterou může provádět bez těchto nařízení. Je to výhodné jak pro samotnou PMS, že si může vhodný případ pro uskutečnění mediace vybrat sama a nezávisle na OČTŘ, ale také je to velkou výhodou pro samotné pachatele či oběti, kteří se mohou obrátit na PMS přímočaře. O této skutečnosti ale musí orgán činný v trestním řízení informovat a ten musí souhlasit. Pokud ne, tak je v jeho moci rozhodnout o neprovedení mediace v dané věci.

Důležitou charakteristikou jejich spolupráce je, že PMS se sice snaží o urovnání konfliktu, ale nesmí však pojednávat o vině a trestu, to je úkolem až soudu a státního zástupce. A dále OČTŘ může přikázat provedení mediace příslušné PMS, ale nesmí se angažovat na jejím výsledku. (Bezděk, T., 2007, str. 34-35). Co se týče předávání podnětů, tak PMS usiluje o to, aby je dostala co nejdříve a tím se tak dostala k případu bylo tam tak co nejmenší časové rozpětí mezi spácháním trestného činu a uskutečněním mediace. Plyne to již z toho důvodu, že je na spor v mediaci pohlíženo jako na konflikt. A jak víme, konflikty by se měli řešit co nejdříve, to je pro mediaci klíčové. (Rozum, Kotulan, Luptáková, Scheinonost, Tomášek, Špejra, 2010, str. 140). OČTŘ jsou policejní orgán, státní zástupce a soud. Každému z uvedeným orgánů věnuji krátkou charakteristiku v následujících podkapitolách 3.1 Policejní orgán, 3.2 Státní zástupce a 3.3 Soud.

3.1 POLICEJNÍ ORGÁN

Policejní orgán je ve většině případu první orgánem, který se s trestnou činností mezi pachatelem a poškozeným/obětí setkává. Tento podnět taky předává státnímu zástupci, se kterým úzce spolupracuje. Můžeme tedy konstatovat, že jeho práce je klíčová, hlavně tedy před zahájením trestního stíhání. Policejní orgán může rozhodovat o odložení nebo jiné vyřízení věci, pokud věci jasně nenasvědčují pro zahájení trestního stíhání, které je také v jeho kompetencích. (Mišicáková, I., 2013, str. 47). Zahájení o trestním stíhání je od policejního orgánů, také předáváno Probační a mediační službě.

3.2 STÁTNÍ ZÁSTUPCE

Důležité je, že státní zástupce je jeden z orgánů, který má pravomoc pověřit probační a mediační službu k zahájení činnosti v konkrétní věci. (Mošová, Z., 2008, str. 53). Účelně zde pojednávám pouze o státním zástupce v jednotné osobě, jelikož státní zastupitelství nehraje v trestním řízení roli jako celek, nýbrž vždy jen příslušného zástupce. Státní zástupce patřící do orgánů činných v trestním řízení je orgánem, který má vliv na průběh onoho řízení. To znamená, že má vliv i na konečný výsledek, tím se rozumí návrhu na potrestání ve věci obžalovaného. Státní zástupce s policejní orgánem např. spolupracuje tehdy, pokud od něj potřebuje např. různé dokumenty pro účely prověření spáchání trestného činu. Na druhou stranu také probační a mediační služba může dát státnímu zástupci informace ve formě zprávy z mediace, na jehož základně může rozhodnout o odklonu trestní věci, jako např. o podmíněném zastavení trestního stíhání, o narovnání apod. (Chmelík, J. a kol., 2014, str. 110-112).

Rozhodnutí o odklonu v trestním řízení probíhá to asi tak, že státní zástupce dostane oznámení o spáchaném trestném činu. Sleduje, zda jsou dodrženy všechny zákonné podmínky a také tento případ může předat probační a mediační službě, která může v této věci provést mediaci mezi účastníky. Současně se zprávou z mediace, může udělat návrh na odklon od trestního řízení, např. narovnání nebo pro rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání. Státní zástupce tak potom ověřuje, zda se pachatel opravdu doznal k činu nebo jestli škodu zaplatil nebo jestli alespoň má zájem uhradit škodu nebo jiným způsobem odstranit následky, které způsobil. Pokud splňuje všechny podmínky a státní zástupce to považuje za dostačující, bude obviněný ve zkušební době. Pokud se ve zkušební době osvědčí, nebude mít zápis v trestním rejstříku a posílá se tato skutečnost

policejnímu orgánu. Pokud se neosvědčí, pokračuje se v trestním stíhání a státní zástupce může podat návrh na obžalobu a případ bude dále řešen v hlavním líčení před soudem. (Mošová, Z., 2008, str. 154)

Pokud tedy státní zástupce zjistí, že případ je vhodný pro odklon v trestním řízení, je vhodné pověřovat k mediaci probační a mediační službu v této věci. Může se tak tím soud ušetřit o řešení případu skrze soudní řízení.

3.3 SOUD

Stěžejní činností soudu, je vyhlásit obžalované vinným a uložit trest nebo jen obžaloby zprostit. Může také rozhodnout ve věci obžalovaného o náhradě škody nebo ochranném opatření. (Mišicáková, I., 2013, str. 59) Soud ale může také rozhodnout o odklonu v podobě podmíněného zastavení trestního stíhání i narovnání. Soud je tak rovněž jeden z orgánů OČTŘ, který je s to podat PMS podnět k zahájení činnosti. (Mošová, Z., 2007/2008, str. 56-57)

Každý z těchto orgánů činných v trestním řízení, společně se službou probační a mediační mají jedno společné – řešení trestné činnosti efektivním způsobem. Proto je potřeba, aby k tomuto dosažení, spolupracovali všichni, co jsou do řešení trestného činu zapojeni nebo jím ovlivněni. Tímto subjektem, je i samozřejmě oběť nebo poškozený trestným činem a na pomoc při urovnání tohoto sporu, je to právě mediace v trestních věcech, jejichž výsledkem může být již mnohokrát zmiňovaný odklon v trestním řízení. (Sociální práce, 2005, str. 5-6)

3.4 OSTATNÍ SUBJEKTY V TRESTNÍM ŘÍZENÍ

Mezi subjekty a strany v trestním řízení patří tedy OČTŘ, které jsme si již charakterizovali, dalšími subjekty nebo stranami v trestním řízení je osoba, proti níž se vede trestní řízení (podezřelý, obviněný, obžalovaný, odsouzený), poškozený, zúčastněná osoba a osoby, oprávněné podávat svým vlastním jménem ve prospěch obviněného opravné prostředky. Mohou sem ale patřit i svědkové, znalci, tlumočníci. Za subjekt v trestním řízení můžeme považovat i pracovníka PMS, ale o tom jsme se již blíže zmiňovali v předešlé části práce. (Císařová, Fenyk, Kloučková, Mandák, Matula, Púry, Repík, Růžek, 2004, str. 84-85)

3.4.1 OSOBA, PROTI NÍŽ SE VEDE TRESTNÍ ŘÍZENÍ

I když v textu označuji osobu, proti níž se vede trestní řízení zejména jako obviněného, tak se její označení v průběhu trestního řízení může měnit. Musíme rozlišovat tedy podezřelého, obviněného, obžalovaného a odsouzeného.

Podezřelý – je ten, kdo byl zadržen, ale nebylo proti němu vzneseno obvinění

Obviněný – obviněným se stává ten, komu již bylo sděleno obvinění

Obžalovaný – po nařízení hlavního líčení se stává obviněný obžalovaným

Odsouzený – odsouzeným se stává ten, komu byl vydán odsuzující rozsudek a ten nabyl právní moci.

A protože jedním z principů pro proběhnutí mediace je, aby se dotyčný ke svému činu doznal, tak bych měla také uvést, že obviněný nemůže být k výpovědi nebo doznání donucen jakýmkoliv způsobem. (Císařová, Hasch, Jelínek, Mandák, Matula, Růžek, Sovák, Štěpán, 2001, str. 97)

3.4.2 POŠKOZENÝ

Poškozenými jsou všichni ti, kterým byla trestným činem prokazatelně a nezávisle na sobě způsobena majetková škoda, ublíženo na zdraví nebo komu byla způsobena morální nebo jiná škoda. Poškozeným je ale stále i taková osoba, které vznikla majetková škoda, ale pachatel škodu již v plném rozsahu nahradil. Jako oběť potom nazýváme osobu, které vznikla škoda na zdraví nebo se stala pozůstalou osobu po oběti, která na následek trestného činu zemřela a má na ni vyživovací povinnost. Účastníkem ale nemusí být oběť v podobě osoby, na kom byla trestná činnost přímo spáchána, ale obětí, která často může i více trpět, mohou být příbuzní této osoby, sousedé a všichni ti, kteří byli situací nějakým způsobem postiženi. Restorativní justice se snažil urovnat všechny vztahové vazby. (ŠTERN, Pavel., 2010, str. 31-33). Právě poškozený, může dát proti pachateli trestní oznámení a tím tak zároveň dává podnět k trestnímu stíhání. Může také uplatnit proti obviněnému nárok na náhradu škody, která mu byla trestným činem způsobena a navrhnout, aby to bylo součástí uloženého rozsudku. (Císařová, Hasch, Jelínek, Mandák, Matula, Růžek, Sovák, Štěpán, 2001, str. 114-118)

II. VÝZKUMNÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

V této části práce uvedu název a cíle práce a budu se věnovat následnému vysvětlení procesu výzkumu. Popíši zvolené metody pro získávání a zpracování dat, ale také považuji za důležité popsat o jaký výzkumný soubor se jedná a jak probíhala příprava a samotná realizace výzkumu.

4.1 VÝZKUMNÁ OTÁZKA A CÍLE

Ve výzkumné části této práce, se budu snažit odpovědět na hlavní výzkumnou otázku: *„Jaký je význam mediace v trestním řízení z pohledu orgánů činných v trestním řízení?“*

Záměrem empirické části práce bude naplnit následující cíl výzkumu: *„Zjistit efektivitu a přínos mediace z pohledu orgánů činných v trestním řízení a vytvořit komparaci těchto výsledků s výsledky absolventské práce, tedy významem mediace z pohledu pracovníků probační a mediační služby.“*

Ve výzkumné části budu směřovat k tomu, abych zjistila jaký význam pracovníci orgánů činných v trestním řízení v mediaci vidí. Ten budu vyhodnocovat právě pomocí názorů na její přínos a efektivitu, jejichž výpovědi budu porovnávat s názorem pracovníků probační a mediační služby dotazovaných na tutéž výzkumnou otázku. Výsledkem tak bude komplexní náhled na význam mediace ze dvou pohledů a vzniklý kontrast mezi nimi.

4.2 METODA SBĚRU DAT

V této kapitole budu popisovat podstatu kvalitativního výzkumu jako metodu, kterou jsem si vybrala pro svoji práci a zároveň popíši metodu polostrukturovaného interview jehož prostřednictvím rozhovor probíhal.

Cílem zjišťovaného významu mediace v trestním řízení není si něco ověřit, ale naopak objevit něco nového, něco co v odborné literatuře pojednávající o tomto tématu neshledám. V tomto směru považuji pro tuto práci vhodně zvolený kvalitativní výzkum. Dle Dismana (2002, str. 285) jde totiž o jakousi interpretaci sociální reality a posléze odrytí významu získaných informací, kterým přijdu k novému porozumění zkoumaného tématu.

4.2.1 INTERVIEW

Pro účely získání kvalitních dat jsem použila metodu polostrukturovaného interview, jehož výhodou je to, že si můžeme průběh rozhovoru upravovat dle situace. Musíme již mít předem stanovenou určitou strukturu otázek, na které se chceme ptát, ale pokud respondent mluví sám a k věci, necháme ho, jelikož se svévolně dozvíme mnoho dalších informací, na které můžeme spontánně reagovat otázkami, které nejsou součástí předem připravené struktury. Připravené otázky si můžeme představit jako tzv. jádro interview a různými doplňujícími otázkami a toto jádro postupně obalovat. To znamená, že nejen, že se nemusíme striktně držet připravených otázek, ale můžeme si je také libovolně měnit s cílem vytěžit co nejvíce smysluplných a pro význam relevantních informací. (Miovský, M., 2006 str. 159-160). Co se týče mojí struktury, tak jsem si stanovila téměř totožné otázky, které jsem měla i pro svoji absolventskou práci. V první řadě proto, že již byla ověřená jejich úspěšnost, ale také hlavně díky tomu, že se jedná o stejný cíl, pouze s odlišným typem respondentů. Dalším důvodem je také účel získat taková data, aby mohlo dojít k jejich úspěšnému srovnání a naplnění tak druhého cíle této bakalářské práce.

Moje struktura, která je podmínkou pro vedení polostrukturovaného interview, vypadala následovně:

- Jaký má podle vás jako policii/soud/státní zastupitelství mediace význam?
- Kde má podle Vás mediace v trestních věcech význam?
- Co považujete za cíle mediace?
- V čem si osobně myslíte, že je mediace přínosná a efektivní?
- V jakých případech se mediace v trestních věcech využívá?
- V jakých případech význam nemá a nemůžeme tak hovořit o efektivitě?
- Jaké máte zkušenosti s mediací v trestních věcech ve Vašem zaměstnání?
- Jak vypadá Vaše spolupráce s PMS?

4.3 POPIS VÝZKUMNÉHO SOUBORU

Pro výběr výzkumného souboru jsem zvolila velmi rozšířenou metodu a tou je metoda záměrného výběru. Podstatou této metody je, že cíleně vyhledáváme respondenty podle různých předem námi stanovených kritérií. mít stanovené určité vlastnosti, které musí potenciální respondent splňovat. Potencionální informanty tak podle znovelých charakteristik vyhledáváme a ti, kteří je splňují a zároveň souhlasí s tím, že budou figurovat v mém výzkumu. (Miovský, 2006, str. 135). V mém případě je muselo jít o pracovníky orgánů činných v trestním řízení. Dala jsem si teda za cíl získat dva respondenty v každém z těchto orgánů. Pro větší objektivitu výzkumu jsem si záměrně zvolila pracovníka policie, soudu i státního zastupitelství vždy ze stejného města. Nejednalo se tedy o příliš velký vzorek lidí, ze kterých bych musela vybírat, zároveň jsem věděla, kde tyto potenciální respondenty mohu najít, tudíž i o poměrně snadno dostupné respondenty a to je dle Miovského (2006, str. 136) charakteristické pro metodu Prostého záměrného výběru.

Konkrétněji se jedná o vzorek 6 pracovníků ze 6 orgánů činných v trestním řízení získaných ze dvou měst, které jsou zároveň i místem, kde jsem prováděla výzkum na význam mediace v trestním řízení z pohledu pracovníků probační a mediační služby, ve své absolventské práci. Což se mi zdá výhodné pro objektivní nastínění kontrastu názorů, které budu provádět v jedné z kapitol výzkumné části. V rámci anonymity ale záměrně neuvádím o které města se jmenovitě jedná. Neuvádím rovněž reálná jména těchto pracovníků, ale nahrazuji je jména fiktivní, které uvádím v tabulce níže.

Fiktivní jméno respondenta	Orgán činný v trestním řízení
Přemysl	Policie
Zbyněk	Státní zástupce
Stanislav	Soud
Přibyslav	Policie
Zikmund	Státní zástupce
Soňa	Soud

Tabulka: Informace o respondentech

4.4 ETIKA VÝZKUMU

Tuto kapitolu jsem do kapitoly metodologie zahrnula záměrně, jelikož se domnívám, že je velmi důležité, aby byl každý výzkum eticky korektní. Domnívám se, že když si pohlídáme některé etické zásady pro uskutečnění i vedení rozhovoru, bude se nám i našim respondentům lépe spolupracovat a bude tak alespoň z nějaké části ošetřena nejistota dotázaných. (Švaříček, R., Šeďová, K., 2007, str. 43).

Jak už jsem se zmínila, tak jsem respondenty sháněla formou osobního kontaktu, proto jedním z prvních zásad nejen etiky výzkumu, ale především základního lidského chování, je milý pozdrav a představení své osoby, což bylo pro mě stěžejní už kvůli tomu, aby dotazovaní souhlasili s poskytnutím rozhovoru pro moji práci. Souhlas účastníků výzkumu je rovněž dalším principem etiky výzkumu, bez něhož by nebylo možné rozhovor provádět. Pro takovéto rozhodnutí se jim snažíme poskytnout všechny informace o povaze výzkumu. Co se týče již prováděného výzkumu, tak je důvěrnost jedním z dalším principů. Je jasné, že pro respondenty není lehké věřit neznámé studentce pro jaké účely bude tento rozhovor použit a tak je třeba již na začátku upozornit, že je podstatný pouze obsah rozhovoru, nikoliv respondent samotný. Důvěrnost informací jsem proto ošetřila tím, že jména i pracoviště respondentů budou zachována jako anonymní a uvedená jména jsou pouze fiktivní. Před samotným rozhovorem jsem ještě získala souhlas informantů pro jejich účast na tomto výzkumu, což je zařazeno jako další etická dimenze ((Švaříček, R., Šeďová, K., 2007, str. 45 - 47). také jsem získala souhlas pro nahrávání obsahu rozhovoru na diktafon, se kterým překvapivě neměl nikdo žádný problém. Dalším etickou zásadou dle Švaříčka a Šeďové je zpřístupnění práce účastníkům výzkumu. (2007, str. 49). Zmíněnou etickou zásadou se také cítím být svázána, stejně jako všemi předchozími i když nikdo z účastníků neprojevil o výsledky výzkumu zájem. Nicméně pro respondenty budu vždy k dispozici, kdyby do budoucna zájem projevili.

4.5 PRŮBĚH VÝZKUMU

Jak jsem se již zmínila, tak v rámci realizace výzkumu této práce jsem formou osobního kontaktu obešla několik institučních orgánů činných v trestním řízení a aktivně se tak snažila získat souhlas pro poskytnutí rozhovoru. Na výzkumu se rozhodlo podílet celkem 6 pracovníků z 6 dotázaných, z nichž 3 mi poskytli rozhovor hned poté, co jsem se jich osobně dotázala, se dvěma z nich jsem se domluvila o několik dní později a jeden

z nich mi během osobního rozhovoru odmítl poskytnout osobní rozhovor na toto téma úplně. Přesněji se jednalo o policejní orgán v nejmenovaném městě, kde bylo pracovníkům zakázáno poskytovat jakékoliv informace o významu mediace bez souhlasu vyšší moci orgánu. Dostala jsem tak telefonický kontakt na pracovníka, který má povolené takovéto věci se mnou řešit. Po telefonické rozhovoru jsem se tedy snažila opět vysvětlit podstatu zkoumané věci a snažila se dodržet všechny etické principy, ale opět mi byl odmítnut rozhovor o názorech a osobních pocitech byla jsem upozněna na to, že není příslušný k tomu, podávat názory na mediaci, ale může mi poskytnout pouze relevantní fakta. Domluvili jsem se tak, že mi alespoň odpoví na to, co bude v jeho silách.

S informanty byli vedeny polostrukturovaná interview, které jsem v průběhu nahrávala na diktafor, přesněji na aplikaci diktafon v mobilním telefonu. Průměrná délka rozhovoru trvala 30 minut. Někteří respondenti mluvili převážně sami a pouze občas jsem se doptávala a některých se se musela doptávat častěji, jelikož si nebyli jisti o čem mají mluvit a co mě zajímá. U některých jsem během rozhovoru zpozorovala, že se jim mluvilo bez problémů pouze obecně o mediaci, kdežto podat mi nějaké osobní a konkrétní informace již pro ně nebylo tak příjemné. Místy jsem vnímala, že verbálně se mi snaží nastínit jejich názor na význam mediace pouze v tom „nejlepším světle“, jak se říká, ale přitom jejich gestikulace a mimika vypovídala pravý opak. Abych tak zjistila pravý význam mediace z jejich pohledu, snažila jsem se na to informanty upozorňovat a zároveň za tímto účelem navodit přátelskou atmosféru důvěry, kde jsem se snažila po celou dobu naslouchat, nic si nezapisovat a soustředit se pouze na rozhovor v jehož průběhu i někdy odběhnout od tématu, se snahou uvolnit atmosféru. Což se mi myslím u některých povedlo, protože ztratili nejistotu a nemluvili pouze obecně o mediaci, ale byli mi schopni podat i jejich osobní názory a pohledy na význam mediace.

4.6 METODA ZPRACOVÁNÍ DAT

Data jsem primárně získala nahrávkou na diktafon, k čemuž jak už jsem se zmiňovala, jsem měla souhlas od respondentů. Mluvené slovo jsem později přepisovala do počítače v podobě transkriptu. Jedná se přepisování slovo od slova, aby nám nic neuniklo. (Hendl, J., 2012, str. 208).

Aby mohlo dojít k interpretaci dat, tak musíme nedjřív údaje rozebírat a potom novými způsoby zase skládat. Tento proces tvorby ze získaných dat se nazývá kódování.

(Strauss, A., Corbinova, J., 1999, str. 39). Pro tuto činnost jsem tedy zvolila metodu otevřeného kódování, což je dle Strausse a Corbinové (1999, str. 42) proces, kde data pečlivě zkoumáme a rozebíráme na jednotlivé části, které mezi sebou porovnáváme a výsledkem je vytvoření kategorií z těchto údajů. Otevřené kódování probíhalo tak, že jsem si pozorně četla doslovný transkript a snažila se přiřadit označení každé z věcí, které se mi zdály pro výzkum důležité. K textu jsem přistupovala s již předepsanou kategorií, kterou jsem považovala za důležitou, aby vznikla a tou je přínos mediace. Ale jak popisuje Hendl, to je v pořádku a tuto očekávanou kategorii jsem doplnila o nové části. (Hendl, J., 2012, str. 247). Text jsem kódovala částmi slovo od slova a částmi dle odstavců. Názvy vzniklých kategorií jsem odvozovala od samotných dat, čemuž dle Hendla říkáme dimenzionalizace. (Hendl, J., 2012, str. 247).

5 INTERPRETACE DAT

Tato kapitola se bude zabývat interpretací dat, které jsem získala z polostrukturovaných rozhovorů, jejichž sběr jsem představila v předešlé části. Představím tak jednotlivé kategorie, které se mi při kódování dat vykrystalizovaly a na konci každé z nich, budu uvádět dílčí závěry toho, co jsem se dozvěděla a budu se jimi tak snažit odpovídat na výzkumnou otázku.

5.1 PROCES USKUTEČNĚNÍ A VYUŽITÍ MEDIACE

V této kapitole vyvstane pro uskutečnění a využití mediace hned jeden hlavní bod a to určitá vhodnost a nevhodnost případů. Na tom se i všichni respondenti shodují, že vhodnými případy jsou hlavně dopravní nehody, nedbalostní trestné činy nebo ojedinělé krádeže. Jeden z respondentů zmiňuje, že počet mediací závisí na počtu vhodných případů. Další důležité faktory pro samotné uskutečnění, ale i rozvíjení mediace budu zmiňovat v podkapitole s názvem Další podmínky k uskutečnění mediace a její rozvoj.

5.1.1 PŘÍPADY VHODNÉ K MEDIACI

Respondenti v této kategorii svými výpověďmi naznačují, které případy jsou vhodné k mediování a zároveň, které se v praxi objevují nejčastěji.

„My mediaci v rámci PMS používáme hlavně teda v rámci dopravních nehod, tam je to totiž neúmyslný trestný čin. Co se teda týče těch dopravních nehod, tak z 80% se to využívá, jo, protože bourat může každéj. Většinou jsou to lidi, kteří se dříve ničeho nedopustili, takže my tento systém nebo ten institut využíváme při odklonu v trestním řízení“ (Přemysl)

„Tak šlo by to asi ta mediace i u těch závažnějším trestných činů, ale to ti poškození zase už nemají zájem o kontakt s tím obžalovaným a vraždy si to teda nedokážu představit. To mi tady ani závažný činy jako vraždy neděláme. Tady je taková ta v uvozovkách "drobnější kriminalita". I když se teda taky objeví nějaká jako větší.“ (Soňa)

„Vlastně už z povahy této věci se jedná o určitou skupinu trestných činů nebo přečinů zejména se v podstatě jedná, o nedbalostní trestné činy, což z toho tady obecního praktického hlediska tady jakoby jsou nejčastěji trestné činy v dopravě, kvalifikačně se převážně jedná o ublížení zdraví z nedbalosti, případně i těžké újmy z nedbalosti, to se v podstatě nejvíc mediuje.“ (Zbyněk)

„Musí tam být někdo jako oběť nebo poškozený z toho trestného činu, někoho s kým ten vztah je třeba napravovat. Třeba většina těchto věcí, třeba hlavně u těch nedbalostních trestných činů, zejména těch dopravních nehod, co je zejména ta oblast, kde se to dělá poměrně často, tam vzniká nějaká ta újma, tu je potřeba nahrazovat, je potřeba nahrazovat ty vztahy v uvozovkách mezi tím pachatelem, kterým je v podstatě jen řidič, který porušuje řád a těm, kterým bylo ublíženo na zdraví nebo nedej bože na životě, tak tam se s tím dá poměrně dost pracovat. Ale mediace se dělá i v ublížení na zdraví, když je prostě rvačka v hospodě a i tam je co napravovat.“ (Stanislav)

Všichni 4 respondenti se v této věci shodují na tom, že nejčastější případy pro řešení prostřednictvím mediačního procesu, jsou dopravní nehody. Tyto dopravní nehody jsou klasifikovány jako nedbalostní trestné činy nebo přečiny a jakékoliv spory takto klasifikované, jsou tedy vhodné stejně tak.

V dalších výpovědích pan Přemysl a pan Zikmund zmiňují, že závažnější trestné činy není vhodné mediovat, zvláště vraždy z toho důvodu, že tam odklon v trestním řízení nepřipadá v úvahu.

„No závažnější trestné činy se už moc nemediují, ono když to řeknu tady tak obecně, tak spíš jen ty přečiny, s tou obecní sazbou do 5 let. Tam bohužel když je to vražda, tak tam je následek takový, který nelze zvrátit, který nelze vzít zpět nebo jen nahradit škodu, takže ten odklon nepřipadá v úvahu.“ (Přemysl)

„U závažnějších trestných činů to nejde, tam záleží na to, co se stalo, že jo, jaký trestný čin byl spáchán, takže a hlavně jaký to mělo důsledek pro toho poškozeného ať už třeba v ublížení na zdraví nebo třeba loupež, jo, tam je i ten psychický šok a tak dále. Nemluvím teď jen o vraždách třeba, ale záleží na způsobu provedení ti třeba u té loupeže, sice třeba je to někdy “jenom“ v uvozovkách pohrůžka toho násilí, samozřejmě, než když někdo někoho já nevím práskne basebalovou pálkou.“ (Zikmund)

Paní Soňa také mluví o tom, že mediaci moc nevyužívá, ani se s ní nesetkává. Z jejich výpovědí vyplývá, že mediace v trestní justici je poměrně nevyužívaná, což si myslí rovněž i pan Přemysl. Dle paní Soni se to prý pouze párkrát zkoušelo a navíc se toho orgány činné v trestním řízení obávají.

„Co se týče mediace v trestním řízení, tak tady já s tím moc zkušenosti nemám. Někdy se mi to ve spise objevuje ty zprávy z mediace, ale jako málo no. Jako moc často to teda není, co aspoň teda já se tak setkávám.. to by spíš ti státní zástupci řekli, kvůli uzavírání dohody o vině a trestu, tak jenom tady z tohohle důvodu, protože vím, že to tady párkrát už se tady zkoušelo, nebo zkoušelo, prostě že státní zástupci dělali. Co mám teda informace, tak že jsme tady jedni z prvních okresů, tady jsou státní zástupci takový pokrokový, jinak se toho údajně teda jako celkem bojí.“ (Soňa)

„Myslím si, že jsme tady takový průkopníci v té mediaci, že to tak všude není, tak braný na vědomí a rozšířený“ (Přemysl)

Z těchto výpovědí především vyplývá, že si oba soudci, kteří jsou z odlišných měst myslí, že mediace není rozšířená a moc se nevyužívá a že oni samotní jsou jistou výjimkou.

5.1.2 DALŠÍ PODMÍNKY K USKUTEČNĚNÍ MEDIACE A JEJÍ ROZVOJ

Aby mohla být mediace přínosem, tak musí být uskutečněna a zároveň dále rozvíjena. Následujícími výpověďmi v této kategorii chci nastínit pohled na to, co všechno může narážet na tento fakt.

„No pokud by probační a mediační služba nebyla tak zahlcená jak je, protože tam je velice málo těch ženských na to a nejsou za to moc dobře placení, takže pokud by se tady to rozšířilo, bylo by tam víc pracovníků na PMS, tak proč ne, mohla by se rozvíjet více.“ (Přemysl)

„Zda ten případ je vhodný zkrátka k té mediaci, tak tam rozhoduje zejména povaha toho trestného činu a samozřejmě osoba toho pachatele, kde ti pachatelé jsou, když to řeknu prvotrestaní a nemají za sebou třeba nějakou vyloženě závadovou nebo pestrou trestní minulost.“ (Zbyněk)

„Mediace nepřichází do úvahy, řekněme zejména u nějakých recidivistů, u lidí, kteří páchají trestnou činnost, když to řeknu organizovaně nebo nějakým úmyslným způsobem, takže mediace se většinou uplatňují u trestných činů či přečinů, kde teda je více méně nedbalostní zavinění a nebo je to v případech, kde ti lidé nějakým způsobem poruší trestní zákoník poprvé nebo tak.“ (Zikmund)

„Pokud jde o počet mediací a jejich rozvoj, tak tam taky záleží na vůli těch státních zástupců a soudu, řešit věci mediací, prostě jsou někteří, kteří v tom vidí ten smysl nebo ještě jinak, ten proces nebo ten odklon může udělat jak státní zástupce, tak soudce a někdy se stává, že už to dávno mohl zahájit tu mediaci ten státní zástupce, ale protože v tom prostě nevidí smysl, je třeba pohodlnější, má toho moc, tak prostě podá návrh na potrestání, pošle toho člověka před soud. Ale taky záleží na povaze té trestné činnosti, protože ta trestná činnosti v dopravě, je na to jak dělaná, jasně identifikované poškozené a případně jejich nároky na uhrazení škody atd. takže, čím víc je té které činnosti, vhodnější k mediaci nebo méně vhodné, tak to ovlivňuje ten počet, tu míru těch případů, které takhle končí.““ (Stanislav)

„No tak jako směřuje to k tomu, že by se měli ty mediace dělat víc, jako co říkají legislativci, že by se to k tomu mělo pořád odkloňovat, aby se to ty soudy odbřeměnily, protože to, jako se nedá všechno stíhat, jo. Jako a jestli to můžu srovnat před letama, tak se nedělalo téměř vůbec a teď těch odklonů je jako hodně, jo. (Soňa)

Následující výpověď pana Stanislava podmínky k uskutečnění mediace vysvětluje a shrnuje do takového celku. Zmiňuje tam to, co i ostatní účastníci a to, že záleží na povaze trestného činu, kdo je pachatelem, jestli je prvotrestaný, jestli se doznal nebo že je potřeba, aby byl identifikovaný poškozený. Zmiňuje ale také, že všechny tyto "podmínky" jsou pro každého individuální a není ani nastaveno, že by se dle nich konkrétní případ měl nebo musel posílat na probační a mediační službu, aby se provedla mediace.

„Jsou tam ty podmínky toho, že musí jít o přečin, je tam prostě třeba nějakých 8 bodů, který musí být splněni, hlavně teda to nahrazení té škody nebo dohoda o nahrazení té škody, doznání pachatele se vším všudy, je to přečin, jedná se o prvotrestaného, protože nikdo podmíněně nezastaví trestní stíhání člověku, který je prostě recidivistou, tak pak

má soud možnost rozhodnout o tom odklonu a k tomu vlastně směřuje ta mediace jako taková. Ty podmínky vyplývají z toho, co chceme, jaký výsledek z toho chceme, takže jako že by se přímo řeklo, že pokud je tam tohle tohle, pošlete to k mediaci, tak to ne.“
(Stanislav)

Z následujících výpovědí pana Stanislava a pana Zikmunda vyplývá, že proto, aby mediace proběhla, musí být dán podnět probační a mediační službě. Pan Zikmund zmiňuje, že tyto podněty dávají státní zástupci a policejní komisaři a na základě pana Stanislava nejen ti, ale i on samotný, jako soudce, může tyto podněty dávat. Dle něho to vše ale naráží na vůli OČTŘ, řešit tyto věci mediací. To je právě vidět níže ve výpovědi státního zástupce, který se okrajově a nechtěně zmiňuje, že mediace v trestních věcech celý proces trestního řízení v určité míře zdržuje.

Abyste si to dovedla představit, tak dejme tomu je dopravní nehoda, já budu třeba pachatel, vy budete poškozená, jo v podstatě policie zpracuje tu věc, zahájí v postatě podnět k trestnímu řízení a potom vlastně shromažďuje důkazy s tím že, v podstatě státní zástupce nebo komisař řeknou ano, ten případ je vhodný k mediaci, vstoupí do toho probační a mediační služba a pozve si vlastně mně i vás by si pozvala na jednání na tu probační a mediační službu a v podstatě by to tam směřovalo. (Zikmund)

„My dáváme jakoby stanoviska většinou, ale třeba u těch dopravních nehod jsou jakoby souhlasná ty stanoviska no, ale jako vymezujeme tam třeba nějakou tu dobu, jako jak by to mělo jakoby trvat, aby to nezdržovalo ten celkově ten trestný proces, protože pak už by se to zbytečně prodlužovalo jo“. (Zikmund)

Závěrem této kapitoly dle respondentů tedy je, že proces uskutečnění mediace závisí zejména na povaze trestných činů, na čemž se shodli všichni respondenti. V souvislosti s tím bylo zmíněno, že u těch závažnějších činů nepřichází v úvahu odklon v trestních řízeních. Dále záleží na povaze a trestné minulosti jednotlivých pachatelů, dle jednoho respondenta i na počtu pracovníků PMS. Velmi mě dále zaujala výpověď soudkyně Soni, že by se pak měli mediace více rozvíjet už jen kvůli tomu, aby se soudy více odbřemenily, což je dle ní velkým přínosem. Z výpovědi paní Soni ale vyvstává otázka, že faktorem pro odklon trestního řízení je snaha obviněného. To mě osobně přijde jako klíčový důvod, aby OČTŘ dávaly podnět PMS v co největším možném měřítku, aby se ukázalo, jestli má pachatel snahu řešit vzniklou situaci. Zda se bude případ mediovat

či ne také závisí na podaných podnětech od OČTŘ, přičemž i záleží, jestli na tom mají vůli a zda v tom vidí pracovníci smysl. Podle výpovědí dvou respondentů, je totiž mediace poměrně málo využívaná a tvrdí, že v tom jsou „výjimka“. Detailněji aspekt podnětů představuji v následující kapitole.

5.2 PODNĚTY PRO ZAHÁJENÍ MEDIACE

Aby mohla být mediace zahájena a uskutečněna, tak musí někdo probační a mediační službě dát podnět na ten konkrétní případ, který by byl pro mediování vhodný.

„Bud' to my dáváme podnět nebo teda se souhlasem státního zástupce nebo teda státní zástupce dává podnět k nějaké té mediaci. My můžeme samozřejmě jako policejní orgán také dávat podnět..“ (Přemysl)

„V praxi to funguje tak, že policejní orgán z pravidla i dává podnět, pokud tam jsou podmínky pro ten odklon, tak oni pošlou zahájení trestního stíhání probační a mediační službě spolu se všemi podklady, aby mohli pracovat tedy s tou věcí no a ti potom kontaktují obviněné a poškozeného a snaží se tedy tou mediací dosáhnout určité náhrady škody, případně pokud to nemají přímo od policie, tak my samy dáváme podnět PMS, případně PMS se nás dotáže, zda v té věci mohou být činní.“ (Zikmund)

„Většinou je to v praxi tak, že opravdu už ti policisté ví, že ten případ je pro tu mediaci vhodný. To znamená, že oni už jakoby ví a sami dávají podnět k té mediaci a nebo potom je to i jako aktivita těch samotných zúčastněných. My komunikujeme s tou probační a mediační službou taky a dáváme jim ty podněty, normálně jim dáváme podněty k jakoby k tomu být činní a v podstatě oni už si pak obvolávají nebo kontaktují ty jednotlivé účastníky a už to s nima domlouvají. Jako my jim v tom nebráníme, my v tom de facto v těch případech, které tam pasují, tak máme zájem, to je naprosto standardní součást toho trestního řízení a v podstatě není důvod v tom jakoby bránit.“ (Zbyněk)

„To dělá státní zástupce, to on posílá ty podněty. To my už ne no. To jako my na soudě můžeme odklonit samy, pokud teda uznáme, že tam je třeba důvod pro zastavení trestního stíhání nebo podmíněné zastavení. Ale že bysme to posílali třeba ještě někam na

mediace, tak to ne. My už pak většinou dostaneme ty případy, kdy to teda bud' nejde a nebo tam prostě to nemá moc smysl.“ (Soňa)

Závěr podle všech respondentů, můžeme shrnout tak, že o případu pro mediaci by mělo PMS vědět od samého začátku, díky podnětu policie. Samozřejmě pokud je některý z účastníků znalý v této věci, tak se může na probační a mediační službu obrátit sám. V obou případech, ale musí být vyrozuměn státní zástupce o této věci a musí dát souhlas k tomu, že může mediace proběhnout. Pokud ale policie podnět nepošle, tak je na státním zástupci, aby tento případ vyhodnotil a ty vhodné pro mediační proces postoupil probační a mediační službě, aby tam mohli být činní. To je prý je dle státního zástupce standardní součástí trestního řízení a není důvod tomu bránit v těch případech, které do mediačního procesu jsou vhodné. Co se týče soudců, tak ti podle respondenta soudkyně Soni podněty nedávají, k nim už přijdou případy, u kterých to nejde nebo to případně nemá smysl. Což ale odporuje následující výpovědi soudce Stanislava, který tvrdí, že i on sám může a posílá podněty PMS.

„Já jako soudce třeba pověřuju probační a mediační službu aby v té věci zasáhla a pokusila se dělat nějaké věci, takže i když to neudělá státní zástupce, tak to pořád může udělat soudce, takže to záleží na tom, kdo o tom rozhoduje.“ (Stanislav)

5.3 PŘÍNOS A VÝZNAM MEDIACE

Přínosů z mediačního procesu jsem ve výpovědích respondentů zaregistrovala opravdu mnoho. Tyto přínosy jsem rozdělila do několika podkategorií, které budu v této oblasti prezentovat. Nejdříve se budu věnovat jednotlivým výpovědím, jak a v čem obecně vnímají respondenti přínosy mediačního procesu. Dále uvedu podkategorie přínosu spočívající v uzavřené dohodě, na kterou budou navazovat přínosy v podobě procesních odklonů v trestním řízení, které s ní mohou a nemusí souviset. Také přínosy v možném čistém trestním rejstříku vyplývající z odklonění v trestním řízení. Nakonec se budu věnovat přínosům ze sociálního a morálního hlediska v podobě nápravy či prevence před dalším pácháním trestné činnosti, ale také přínos v podobě dobrého pocitu pro OČTŘ. Nakonec budu líčit názory orgánů činných v trestním řízení na přínos a význam mediace, načež jsem výpovědi rozdělila na pozitivní a negativní.

5.3.1 FAKTICKÉ ÚDAJE NA PŘÍNOS MEDIACE V TRESTNÍM ŘÍZENÍ

Jak už jsem se zmiňovala na začátku, tak pan Přibyslav nebyl ochoten poskytnout rozhovor na názor na mediaci jako u ostatních. Avšak jednou z věcí, ke které se pan Přibyslav mohl a chtěl zmínit, byl obecný fakt na přínos mediace z pohledu Policie ČR. Nicméně jeho výpověď musí být uvedena zvlášť od všech ostatních, jelikož mě upozornil na to, že nemůže podávat svoje ani jiné názory, ale pouze fakta. Tudiž jeho odpověď nemůže být součástí následující kategorie, hovořící o individuálních názorech na přínos mediace. Jeho stručná odpověď tedy vypadá následovně:

„Z pohledu Policie ČR spočívá přínos mediace v nabídce možnosti „odčinění“ vzniklé škody poškozeným a pro obviněného pak příležitost ukázat příslušným orgánům činným v trestním řízení (až po soud) svou snahu napravit své protiprávní jednání, případně zmírnit škody protiprávním jednáním způsobené.“ (Přibyslav)

Pan Přibyslav shrnuje přínos mediace do jedné věty. Pro obviněného se jedná o snahu napravit protiprávní jednání, kterého se dopustil a to zmírněním škod, pod které si můžeme představit jak psychické, tak finanční či materiální. Což pan Přibyslav zároveň zmiňuje jako jediný přínos pro Policii ČR i pro poškozeného. Celý přínos tak můžeme říct dle pana Přibyslava ve dvou charakteristických slovech a to snaha a odškodnění. V dalších výpovědích se již respondenti zmiňují o přínosech konkrétněji a barvitěji.

5.3.2 INDIVIDUÁLNÍ NÁZORY NA PŘÍNOS PLYNOUCÍ Z MEDIACE V TRESTNÍM ŘÍZENÍ

Pan Stanislav ve výpovědi níže například velice pěkně zmiňuje přínos hned v několika aspektech. Jedním z nich jsou například získané informace prostřednictvím zprávy z mediace, které by se jinak nedozvěděl. Tyto informace mu mohou pomoci při spravedlivém rozhodování.

„Tady je potřeba říct, že já, nevím teda jak je to častej názor, ale já vidím úspěch i v té neúspěšné mediaci, jo že prostě ta snaha probačního úředníka kontaktovat obviněného, poškozeného, zeptat se jich na jejich názory, i když to třeba nakonec neklapne, ať už z pozice jednoho nebo druhého, tak tam mám zprávu toho probačního úředníka, který tohleto popisuje, popisuje třeba ty postoje a třeba pro mě je to taková další informace jak teda budu moct s tím spisem nakládat, že třeba ten fakt jestli se

doznává nebo nedoznává ten obviněný, jestli se staví k té trestné činnosti a já vidím na základě toho, je to pro mě další informace jestli jsou nějaký možnosti té nápravy nebo způsob řešení a pro mě je to informace a i v tom směru, že zjistí více informací o životě účastníků.“ (Stanislav)

Dále zmiňuje, že v tom vidí ten smysl už jen z toho důvodu, protože je dle jeho slov probačně "nastavený", což u soudců není úplně časté.

„No zrovna u mě se na probační a mediační službě se říká, že jsem probačně nastavený, no jako i učím probační a mediační úředníky a hodně s nima spolupracuju, teďka budu přednášet pro probační úředníky a takhle. Takže já v tom vidím ten smysl, ale není to úplně pravidlo mezi soudci.“ (Stanislav)

Pan Zikmund se také přidává k názoru pana Stanislava a říká, že přínos a smysl v mediacích v trestním řízení rovněž shledává.

„No jako obecně v trestních činech to určitě má smysl, ne jen v těch nedbalostních, že jo, takže i v těch úmyslných, takže i loupeže, krádeže a tak dále. Takže určitě to má přínos, jak pro nás, tak hlavně pro toho obžalovaného a poškozeného.“ (Zikmund)

„To jako o tom nepochybuju, že by nebylo přínosné, akorát že těch lidí je pořád málo. Jak říkám, probační a mediační služba se snaží jo, o ty mediace, ale ke mně se to tady jak říkám moc nedostane. Takže to už je potom taky na těch osobnostech těch účastníků.“ (Soňa)

Paní Soňa zde hovoří o nepochybné efektivitě mediace, přitom říká, že tyto případy se jí nedostávají nebo že je to na samotných účastnících. Což je velmi kontraproduktivní, jelikož se mediace mají možnost uskutečňovat i na podněty soudců.

„Jako přínos to má, protože třeba v běžném případě jakoby ten pachatel s poškozeným nemusí třeba vůbec vidět, až třeba u soudu, ale u těch mediací si to mají možnost vyříkat jakoby právě v důvěrném prostředí a za jakoby když to řeknu řízené mediace a výstupem mediace může být kolikrát i třeba nějaká ta dohoda v rámci té mediace, případě něco takového, takže tam může být jakoby výstup, jo.“ (Zbyněk)

Jak zmiňuje pan Zbyněk, tak přínosem je už jen to, že se mohou účastníci setkat v důvěrném prostředí, zároveň na konci zmiňuje dohodu, jako možný výstup z mediace, o které budu hovořit v podkapitole níže.

5.3.3 DOHODA

Respondenti často zmiňovali ve svých výpovědích přínos pro trestní justici v podobě dohod plynoucích z mediací. Tyto dohody mohou mít individuální obsah, tedy to, na čem se oba účastníci domluví a co se v průběhu mediačního jednání odehraje. Pro příklad uvedu výpovědi dvou respondentů.

„Ale to si myslím jako že je teda hodně dobrý, protože když se domluví teda ten obžalovaný nebo respektive jeho obhájce s obžalovaným s tím poškozeným na nějakém prostě, že to doznávají a dohodnou se, jo, doznávají tu vinu, doznávají se na náhradě škody a dohodnou se na nějaké trestu, takže to určitě vliv má, protože se ušetří mnoho času dokazování před soudem, že, takže to je fajn.“ (Soňa)

„Přínosem je teda to narovnání, což já bych řekl, že je nejlepší, jak pro pachatele, tak pro poškozeného. Protože poškozený může dostat něco jakoby nad rámec pojistného plnění, nějakou malou finanční částku, záleží taky na možnostech toho pachatele, jak je schopen a ochoten, tady takovou částku dát a také na tom, co si ten poškozený řekne. U poškození cizí věci, kdy někdo někomu něco rozbil, pak si to teda uvědomil, co způsobil a škodu nahradil plus teda došlo k té mediaci a tam byla jakoby nějaká částka navíc. Samozřejmě pokud oni se nedohodnou na nějaké částce, ale je uhrazena škoda, tak může ten odklon v trestním řízení taky být.“ (Přemysl)

Nejvíce zmiňovaným aspektem dohody, bylo určité finanční hledisko, které se může uhradit již během probíhajících mediačních setkáních nebo ve splátkách poškozenému. Může se jednat pouze o uhrazení škody, způsobené pachatelem nebo i vyplacení částky navíc, což je u dopravní nehody částka nad rámec pojistného plnění. Pan Přemysl ale také zmiňuje, že uhrazení škody někdy nemá vliv na rozhodnutí o odklonění od potrestání, na což budu navazovat v další podkategorii procesních odklonů.

V dalších výpovědích ale zmiňují respondenti, že k dohodě ale vždycky dojít nemusí, jelikož v tom může bránit buď nepochopení situace, jeden druhého a nebo také může být aspektem to, že dnešní společnost nerada ustupuje ze svých stanovisek.

„Mnohdy se stane, že k té dohodě nedojde. I když teda se ta probační a mediační služba snaží, tak potom oni to nějak nepochopí ty strany. Bud' teda poškozenej, pokud to

nepochopí podezřelej, tak už teda v rámci nějakýho toho trestního řízení, tak je mu sděleno podezření a jde to přes státní zastupitelství na soud.” (Přemysl)

„Jako přínos tam je, ale prostě přijde mi, že dnešní společnost je taková míň náchylná ke kompromisům a že by lidi byli vůbec schopni se nějak dohodnout nebo uznat vinu, chybu, nebo nějak trošku ustoupit ze svého názoru, tak je to o to náročnější. My se je teda tady snažíme vést k nějaké dohodě, ale ono to moc nepomůže.“ (Soňa)

„No ono samozřejmě záleží, jak se k tomu postav účastníci, pokud to není nějaký takový prázdný gesto, že jde do té mediace, což se taky stává a dohoda pak nemusí být uzavřena.“ (Zikmund)

5.3.4 PROCESNÍ ODKLONĚNÍ OD POTRESTÁNÍ

Jak už jsem se zmínila, tak uzavření dohody v rámci mediace, může mít vliv na závěrečné rozhodnutí trestní justice o potrestání či odklonění potrestání. A to jak zmiňují respondenti, je asi hlavním přínosem pro orgány OČTŘ v této věci.

„Tak ta mediace nám může jednak pomoci v tom procesním směřování, to znamená, že to pak může mít vliv na postup státního zástupce či soudce jestli ta věc jakoby půjde k soudu nebo nepůjde, jestli bude žalována a nebo se může zvolit ten alternativní postup v podobě těch odklonů. Tomu se říká odklony v trestním řízení, takže může být taky podmíněné zastavení s nějakou zkušební dobou, případně takzvaně institut narovnání, kde se vlastně zkonstatuje nějaké rozhodnutí státního zastupitelství nebo soudu, že ta věc a že ty vztahy jsou nějakým způsobem, když to řeknu zmediovány, narovnány a není třeba, aby ta věc byla projednána před okresním soudem. Takže z tohoto pohledu, tam i jakoby ta probační a mediační služba nějakou tu práci udělá, takže takhle“ (Zbyněk)

„Je to lepší takhle přes PMS si to vyřešit ten spor, že to dojde třeba k tomu narovnání.“ (Přemysl)

„Trestní řád chápe mediaci patrně úzce v tom, jako že tu mediaci děláme proto, abychom dosáhli buď podmíněného zastavení trestního stíhání nebo narovnání nebo, to jsou jakoby, my tomu říkáme procesní odklony. A k tomu vlastně směřuje ta mediace jako taková, kterou ta probační a mediační služba dělá v podstatě.“ (Stanislav)

Pokud jsou tedy splněny určité podmínky, tak může soud nebo státní zástupce rozhodnout o procesních odklonech v trestních řízeních. Jedná se o odklony v podobě narovnání nebo podmíněného zastavení trestního stíhání se zkušební dobou pro osvědčení obviněného.

Záměrně jsem výše zmínila, že "může" rozhodnout o odklonu v trestním řízení, jelikož dle pana Stanislava ještě ta skutečnost, že člověk splní všechny polehčující okolnosti a podmínky pro odklon trestní věci, to neznamená, že tomu tak opravdu bude.

„Když jsem mluvil o těch odklonech, o tom alternativním řešení toho trestního řízení jako výsledek toho mediačního procesu, tak na to není žádný právní nárok, takže i když splníte všechny podmínky, nahradíte tu škodu, padnete si s poškozeným do náruče, prostě tak to ještě neznamená, že ten kdo o té věci může rozhodovat, to znamená ten státní zástupce nebo soud, tak to udělá, tak to odkloní, protože to nemusí.“ (Stanislav)

Dva z mých respondentů také zmiňují, že i pokud nedojde k odložení trestu nebo jsou tam nějaké okolnosti, které tuto možnost ani nedovolují, tak přece jenom je podstoupení mediace, dle slov pana Stanislava, jakási polehčující okolnost, což dle paní Soni i obvinění ví a o snížení trestu tímto způsobem se snaží.

„No určitě to ten efekt má, je to řekněme taková neformální polehčující okolnost, čili ta snaha po nápravě, snaha tu věc řešit a nepochybně ten soudce se pozitivně na to dívá a zpravidla to má i téměř ve všech případech pozitivní efekt ve vztahu k uložení toho trestu.“ (Zikmund)

„To už jsou potom jako takový ti, co se nedoznávají, na to ten náhled nemají, nebo nemají.. oni jako vědí, že to udělali, ale samozřejmě to zkouší, že a snaží se o co nejnižší trest.“ (Soňa)

Přínos v podobě odklonění od potrestání tedy všichni zmiňují s pozitivními ohlasy. Může se tedy jednat zejména o podmíněné zastavení trestního stíhání a nebo narovnání, jejichž podstatu jsem vysvětlila v teoretické části. Můžeme to tedy shrnout jako velký přínos mediace, ale ne vždy po splnění všech vyčtených bodů pro odklon, k odklonu opravdu dojde. Nevzniká na to ani právní nárok, tudíž se toho nikdo nemůže dovolávat ani odvolávat. Nicméně je to dle pana Zikmunda určitá neformální polehčující okolnost, na které může záviset i výše trestu, což dle paní Soni někteří ví a jen díky tomu se mediace zúčastňují.

5.3.5 ČISTÝ VÝPIS Z TRESTNÍHO REJSTŘÍKU

Mediace, která může vyústit v přínosy v podobě procesních odklonů v trestním řízení, dále navazuje další velmi důležitý přínos pro obviněné a to čistý záznam v rejstříku trestů. Což popisují respondenti takto:

„Jako nedojde k tomu odsouzení, ale zasekne se to někde jakoby v pŕlce, protože jsou splněny podmínky a většinou pro toho poškozeného to znamená to, že ať už tím rozhodnutím nebo po té zkušební době skončí to trestní stíhání, to znamená že nebude záznam v tom trestním rejstříku trestu, všichni jsou spokojeni, škoda je nahrazená a nebo aspoň dohodnutá náhrada škody, takže tady jakoby takhle to je.“ (Stanislav)

„Tak pokud je vlastně princip odklonu v rámci narovnání, tak tam to do rejstříku trestů ani nejde, to je také přínosné.“ (Přemysl)

5.3.6 SOCIÁLNĚ-MORÁLNÍ ASPEKTY

Mezi přínosy plynoucí z mediace nepatří jen hmatatelné a viditelné důkazy jako odklon od potrestání nebo čistý trestní rejstřík, ale také aspekty jako je dobrý pocit nebo sociálně-morální aspekty v podobě nápravy osobnosti a prevence před represí tedy tím, aby trestnou činnost udělali znovu. Tyto aspekty se budu v této kapitole snažit nastínit. Nejdříve zmíním hledisko dobrého pocitu pro pracovníky samotné i pro účastníky mediace a následně jako přínos plynoucí z mediačního procesu.

5.3.6.1 Dobrý pocit

Hledisko dobrého pocitu považují za jedno z velice důležitých přínosů pro pracovníky OČTŘ, např. z hlediska prevence před vyhořením. Přesto se ale o něm v rozhovoru respondenti nezmiňovali, a pokud na to přišla otázka, pouze velmi stroze a bez emocí odpověděli. Jednalo se ale o odpověď kladnou.

„Má to přínos v tom, že je dobrý pocit, teda hlavně u těch dopravních nehod, že je to dobré i pro ty poškozené i pro ty pachatele. Takže jako ta práce má větší smysl.“ (Stanislav)

„Je to práce navíc, ale jako jo, ten dobrý pocit z toho je. Hlavně teda pro ty lidi, že jak poškození, tak pachatelé, mohou odejít s dobrým pocitem.“ (Zbyněk)

„Mediace nám nepomůže v nějakém výsledku, jen ten pocit dobrej z toho je. Přece jenom máme heslo pomáhat a chránit.“ (Přemysl)

5.3.6.2 Morální aspekty

V následujících výpovědích se respondenti často zmiňují o přínosu v podobě nápravy osobnosti, tzn. uvědomění si svých chyb a následné nápravě, kde toto uvědomění může dále vést k prevenci před dalšími pácháním trestné činnosti.

„Přínosem je i řešit už nějak ten psychický stres, újmu na zdraví v tomto smyslu, tak samozřejmě to je základní cíl toho trestního řízení nebo jeden ze základních cílů kromě potrestání pachatele i snaha tedy dosáhnout té nápravy toho jednání ve vztahu k poškozenému. Tedy pro ty poškozené to taky má určitě velký význam, nejen z toho řekněme finančního hlediska, ale i z toho řekněme morálního hlediska, protože spousta lidí, těch obžalovaných se tam omluví těm poškozeným a de facto ti poškození řeknou jo, dobrý, omluva mi stačí, pro jeho vnitřní pocit, jo. Čili dochází tam občas k takovým řekněme odpuštěním tomu pachateli jo, pokud se k tomu staví vstřícně, jo takže i po této stránce má určitě efekt.“ (Zikmund)

„Smysl tady toho je určitým směrem napravovat nápravu vztahu mezi podezřelým, pachatelem a poškozeným, že jo. Kde se vlastně upřednostňuje takový ten mimosoudní postup, ne toho klasického soudního projednání a následně potrestání, v podstatě z toho vyplývá taková ta v uvozovkách prevence před tou represí, to znamená těch pachatelů či nějakým osob podezřelých, obviněných.“ (Zbyněk)

Paní Soňa v následující výpovědi také zmiňuje přínos ve formě uvědomění si toho, co způsobili a snaha o následnou nápravu, naznačuje ale také, že lidé si to umějí uvědomit i bez mediace.

„V mediaci je taky určitě přínosem to uvědomění si toho a snaha to napravit, ale já teda nemůžu říct, že bych měla v jednáčce měla lidi, kteří by nebyli schopni si uvědomit, že se něčeho dopustili, jako spíš naopak a to ani neměli mediaci.“ (Soňa)

„Ale zase v průběhu té trestní mediace, jako probační a mediační úředníci se do toho snaží vtěsnit ty morální aspekty, to znamená, aby se poškozený vypovídal, co to pro něho znamenalo aby to ten obviněnej slyšel, aby věděl, že udělal něco špatnýho, ale to z pohledu trestního řádu až tak úplně nepotřebujeme, ale jako je dobře, že to probační a mediační úředníci dělají, protože to má ten smysl nebo v tom já vidím ten smysl, ale jako až druhý v pořadí, jakože první je jakoby účel trestu, trestání jako takový.“ (Stanislav)

Pan Stanislav z předchozí výpovědi přínos a smysl mediace vidí, ale pokud se na to dívá z pohledu trestního řádu, tak je to až to druhé v pořadí. Nejdříve řeší soudce trest a účel tohoto trestu. Zároveň ale v následující výpovědi vysvětluje, že vidět přínos a smysl mediace z pohledu morálních aspektů není něco, co by bylo v minulosti důležité.

„Jako my se to učíme, ale v té trestní justici je zakořeněná představa že je trestný čin a následkem, že bude nějaké napravování vztahů, to jako je to dlouho, co se teda snaží tady ty přístupy prosazovat, ale asi potřebujeme nějakou generační obměnu, protože kdyžto řeknu takhle, tak služebně starší soudci jsou nastavení ještě pořád tím retributivním způsobem, to znamená jako prostě potrestám vás za to, že jste něco spáchal a je to daný i postavením poškozeného a jeho proměnou v čase.“ (Stanislav)

Dle pana Stanislava by přínos jako sociální aspekty mohli být, ale současní soudci a celé OČTŘ není jaksi nastaveno způsobem, že by tento aspekt jako přínos mediace vnímali či vůbec brali v potaz např. pro podání podnětu k činnosti PMS. Nicméně často zmiňovanými přínosy z mediace byly určitá uvědomění si, co obviněný spáchal a jaké to s sebou nese následky, to většinou vede k nápravě a omluvě, načež je přínosem pro obviněného, když mu dotyčný odpustí. To vše by mělo vést k prevenci před dalším pácháním trestné činnosti. Na což jsme se dozvěděli, že soud bere až jako druhé v pořadí a prvním je potrestání obviněného.

5.4 NÁZORY A ASPEKTY MEDIACE V TRESTNÍM ŘÍZENÍ

Velmi mě zajímal názor respondentů na mediaci, co si myslí, zda ji považují za efektivní a jak ji vnímají. V následující výpovědi se pan Přibyslav jako ke všemu ostatnímu nechtěl vyjadřovat, pouze zmínil, že názory na mediaci nevidují a efektivitu nevyhodnocují.

„Statistické údaje týkající se tohoto tématu nevidujeme a efektivitu nevyhodnocujeme.“ (Příbyslav)

Následující výpovědi respondentů jsem rozdělila mediaci na část negativních odpovědí a část pozitivních.

5.4.1 NEGATIVA MEDIACE

„Jako někdy to může být ten proces trošičku zdlouhavější kvůli té mediaci, ale jako záleží zase jak na to ten soudce nahlíží, někdo prostě má takovej názor, že to bere jako přítěž, někdo trošku jinej, že to jakoby má smysl. Ale jako to nemůžu jakoby říct, jako my už to tak nějak bereme jako standardní součást toho řízení.“ (Zbyněk)

Ale dále dodává:

„Už je tady ta probační a mediační služba už tady asi zůstane, už je to dlouho a už ji asi nezruší no (smích).“ (Zbyněk)

Tři z mých respondentů se snaží níže nastínit, že proces mediace prodlouží celkové trvání trestního řízení a navíc dle pana Stanislava, ještě někdy s nepřínosným výstupem pro to konkrétní trestní řízení.

„No jako určitě je pro mě rychlejší je odsoudit, než mediovat, jo protože když to vezmu z mýho úzkýho pohledu, tak když mněp přijde ten spis s návrhem na potrestání nebo s obžalobou, jeden den to přijde a já můžu ten den vydat příkaz toho člověka odsoudit k nějaké hloupé podmínce a mám ten spis ze stolu nebo poveřým PMS, aby se pokusila o mediaci a tím pádem si o minimálně měsíc odložím to rozhodování a ještě s nejistým výsledkem, protože mně může za měsíc přijít zpráva z probačky, že poškozený nechce a já jsem tam, kde jsem byl na začátku.“ (Stanislav)

„Ono taky jim to zabere těm státním zástupcům daleko víc času, když to jde na tu mediaci, než když jenom napíšou obžalobu nebo návrh na potrestání.“ (Soňa)

„Pro nás když probíhá ta mediace, tak pro nás to ani není rychlejší, my vlastně děláme tu práci, jako to je jakoby navíc v rámci té mediace, protože to se zakládá navíc, ale my to trestní řízení vedeme tak jako tak, i kdyby se nedohodli tak my pachatelé sdělíme

obvinění nebo podezření a i když se nedohodnou v rámci té mediace, tak musí být stejně sděleno. Akorát že on tam je poučen navíc o tady ty paragrafy.“ (Přemysl)

Dle pana Přemysla je pro ně poučování účastníků o mediaci a podávání podnětů PMS jistá práce navíc a zmiňuje, že tento výstup z mediace pro ně vlastně nemá žádnou váhu, co se týče jejich pracovní náplně, je to pouze spis, který se zakládá navíc do důkazních prostředků.

Nebo může naopak mediační proces probíhat dobře, ale zase to naráží na to, že ten soudce v tom nemusí vidět smysl.

„Soudce si prostě řekne ne, prostor pro mediaci a pro ten odklon nevidím a normálně toho člověka odsoudí, i když tam třeba probíhalo to mediační jednání. Protože to prostě nejsou jakoby spojené nádoby, fungují odděleně a záleží na názoru.“ (Stanislav)

Smysl mediace v trestním řízení pan Stanislav ale také nevidí v momentě, kdy je člověku vynesena rozsudek a stanoven trest.

„Ale mi to děláme tak, že v okamžiku, kdy už je ten člověk odsouzený, tak už neděláme mediaci, protože už nemá cíl.. nemá to k čemu spět.“ (Stanislav)

Dá se říci, že všechny výpovědi se shodují v tom, že pro OČTŘ je to práce navíc a celkový proces trestního řízení je zdouhavější, navíc s nejistým výsledkem. Z některých výpovědí jsem zpozorovala skrytý a tedy nevyřčený názor na nepotřebnost mediace pro OČTŘ.

5.4.2 POZITIVA MEDIACE

„Každopádně je potřeba říct, že mediace v trestním řízení je poslední dobou takovej jakoby do značné míry hit, v tom směru, že to prostě vychází z restorativní justice, ta napravuje vztahy, nahrazuje škody, prostě to, o co se tady snažíme v poslední době mnohem víc, než ta původní retributivní justice, to znamená justice trestající. To jsme dávno už opustili to oko za oko, zub za zub a to je výrazem právě tady té snahy.“ (Stanislav)

„No já určitě mám na to názor pozitivní, jako já jsem takový člověk spíš kompromisní, já bych do toho taky šla, já každému budu doporučovat ať se radši nesoudí, ať se třeba aspoň trošku domluví a ustoupí, že to nestojí za ty nervy a vůbec jako že se to protahuje časově, lepší je to uzavřít určitě. A přece jenom jsme lidi, každý chybujeme, takže určitě já bych to teda určitě brala.“ (Soňa)

„Ano, určitě je mediace efektivní i když tam třeba není ten odklon, tak je efektivní. Ve vztahu k obžalovanému teda u soudu, že jo.“ (Zikmund)

Pozitivním aspektem mediace v trestním řízení je dle respondentů napravování vztahů a nahrazování škody. Celkově se tedy justice snaží více prosazovat restorativní justici a mediace v trestním řízení je dle pana Stanislava svým způsobem hit.

Přínosy a významy mediace jsou mnohokrát zmiňované v různých formách a nelze přesně říci, který z nich je nejdůležitější. Proto ještě shrnu přínosy rozdělené do podkapitol a jejich hlavní body. V podkapitole o Individuálních názorech byl nejvíce zmiňovaných přínosem zpráva z mediace, kde jsou zmíněny informace o doznání, o životě účastníků a nebo např. jaké zaujímá obviněný postoj k trestnému činu. Tyto informace by se soudce jinou cestou nedozvěděl a proto si je dovoluji označit za důležité pro spravedlivé rozhodování o případném trestu. Výsledek z mediace může být také v podobě Dohody účastníků, což je nejvíce zmiňovaným přínosem pro OČTŘ v případě narovnání. To probíhá tak, že se mezi sebou účastníci domluví na náhradě škody a náhradu již nemusí nařizovat soud sám. Zmíněné narovnání ale také podmíněné zastavení trestního stíhání patří do tzv. odklonů v trestním řízení o kterém se také ve výpovědích zmiňují jako velký přínos pro OČTŘ díky mediaci. Na to navazuje přínos v podobě čistého výpisu z trestního rejstříku, protože pokud se obviněný v odklonu v trestním řízení osvědčí, bude stíhání definitivně zastaveno a dotyčný nebude mít záznam v rejstříku trestů. Další zmiňované přínosy a významy, byly trochu z jiného "soudku" a to v podobě sociálně-morálních aspektů, které člověk pociťuje, kde omluva a odpuštění může být větším přínosem než všechny zmíněné přínosy dohromady. Dále zde můžeme zařadit uvědomění obviněného o tom, co provedl, přiznání se k věci a napravení vztahů. Což popisují v poslední podkapitole této kapitoly. Pro OČTŘ není úplně primárním cílem, na který by se soustředil, ale jeho hlavním cílem je obviněného potrestat.

5.5 NÁZOR OČTŘ NA ODLIŠNÝ VÝZNAM MEDIACE PRO OČTŘ A PMS

V této podkapitole se budu snažit nastínit odlišné a navzájem si odporující cíle a pohledy na mediaci pro orgány činné v trestním řízení a pro probační a mediační službu, a to následně:

„Ale trestní řád pojem mediace jakoby nezná, jo, jak máme třeba v civilních nebo rodinných věcech, který mají svůj vlastní zákon, svoje postupy, je to nějak upravený, je nějaký seznam mediátorů, tak to prostě v trestní justici nefunguje. Mediaci tady dělá primárně probační a mediační služba, a když už tomu říkáme mediace nebo když tu práci budete mít nazvanou jako mediace v trestním řízení, tak vůbec není špatný vědět, že formálně něco jako mediace v trestním řízení neexistuje, je to jenom proces. Jako ano, probační a mediační úředníci dělají tak jak má být podle třeba těch civilních standartů, komunikovat s lidma, jak jim dát prostor, aby si našli tu cestu, to jako ty postupy. Je jako probační a mediační služba, ale v tom smyslu jakoby snaží se provádět tu mediaci, ale jako trestní řád pojem mediace nezná jako takový formálně. Takže je to jen jakoby proces, jehož výsledkem má být už nějaké rozhodnutí, které ten trestní řád zná, musí být nějaký ten odklon.“ (Stanislav)

Na základě výpovědi pana Stanislava jsme zjistili, že mediace původně nemá v trestním řízení své místo. Z toho vyplývá, že orgány činné v trestním řízení a mediace prováděná na probační a mediační službě má odlišné pohledy na tuto věc i odlišné cíle. O tomto se již zmiňují další respondenti následně:

„Jako soudci a státní zástupci mají jinej pohled na to, jakoby oni se snaží dobrat toho, kdo je vinný a nějak ho potrestat, kdežto jakoby ta probační a mediační služba je v tomto směru jakoby té nápravy. Jako je to v tomto směru tady ty role na sebe trochu naráží jo. Ale jako zásadní problémy nějak nenastávají, že by se ty instituce do sebe zaklekávali, že by se snažili jít proti sobě, to si myslím, že ne.“ (Zbyněk)

„Trestní řád ani tolik nepotřebuje spokojeného poškozeného a napravené vztahy a tyhle ty věci, ale potřebuje doznání obviněného, nahrazení škody nebo uzavření dohody o náhradě škody nebo případně narovnání nebo jeho souhlas, že dojde k tomu narovnání. Tady v tomto se opravdu bijou ty dva přístupy, řekněme jako ten psychologický a ten formálně trestní, ale jde to, ale je v tom potřeba jenom najít to, abychom dosáhli požadavků zákona, ale zároveň aby to mělo smysl v té psychologické, uzdravující rovině.“

Ono je to opravdu specifikum té mediace, ten účel, není úplně tím, co je účelem mediace, ty cíle se míjejí, ale to ještě neznamená, nevím, možná teď uvažuji nahlas, ale mohla by být klidně mediace, která je následkem trestného činu úplně mimo trestní řízení, což nikoho ještě nikdy nenapadlo.“ (Stanislav)

Respondenti ve výpovědích uvádějí názor na odlišné pohledy na cíle v trestním řízení. Pro OČTŘ to je i dle zákona, nalézt vinu a stanovit trest, jedním slovem je cílem tedy potrestání. Naopak pro PMS dle OČTŘ, je cíl spíše morálně postavený – to spatřuje v omluvě, odpuštění, uvědomění, urovnání narušených vztahů apod. Tyto pohledy na cíle si evidentně odporují a díky tomu vzniká problém v posílání podnětů. Aby PMS mohla být činná v co nejvíce případech, musí vidět OČTŘ smysl i v morálních aspektech poškozeného i obviněného, o které se PMS stará.

6 SPOLUPRÁCE PMS A OČTŘ

V průběhu obou mých výzkumů, tedy výzkumu této práce a práce absolventské, mi vyvstala otázka spolupráce jako stěžejní bod. Zdá se, že je pro obě strany mediace v trestním řízení důležitá, avšak právě na spolupráci PMS a OČTŘ závisí, jak moc a zda se bude do budoucna více rozvíjet. Spolupráce a komunikace mezi oběma z nich tedy považuji za klíčový, pro aktuální přínos mediace v trestním řízení, ale hlavně do budoucna. V této kapitole se budu snažit nastínit vše, co mě k tomuto výsledku přivedlo.

Vzhledem k tomu, že orgány činné v trestním řízení hovořili o tom, že je velmi důležitá spolupráce mezi nimi a PMS, tak jsem se rozhodla doptat pracovníků probační a mediační služby na to, jak taková spolupráce mezi nimi funguje z jejich pohledu a jak jsou s tímto spokojeni. Tato kapitola bude tedy jakýmsi přídatkem, který by primárně neměl hrát roli na významu mediace, avšak z výzkumu na význam mediace jak absolventské, tak bakalářské práce vyšlo najevo, že pokud se má mediace rozvíjet a její počet zvyšovat, tak je právě tento aspekt spolupráce nepostradatelný.

6.1 NÁZOR NA SPOLUPRÁCI S PMS Z POHLEDU OČTŘ

Tato kapitola určitým způsobem navazuje na kapitolu 5.2., která pojednávala o podnětech, které by měli OČTŘ dávat PMS, aby mohli být v případech činní. Aby ale tyto podněty mohli dávat, musí navzájem spolupracovat. Domnívám se, že jako u všeho ostatního, pokud je dobrá spolupráce, je dobrý i výsledek.

„My býváme teda i celkem často v kontaktu telefonickým, abychom věděli, jak to zhruba probíhá, jakým směrem se to ubývá, někdy ta mediace probíhá i dříve, než se tady udělá výslech, takže proto, jako to máme jako potom telefonu ty informace.“
(Přemysl)

„Tak samozřejmě my se státním zastupitelstvím komunikujeme, tam pokud jsou vhodné podmínky proto, tak samozřejmě už při tom výslechu my nějakým způsobem to vedeme, pokud je to nějakým způsobem vhodné pro ten odklon, aby třeba ten podezřelý byl třeba řádně poučen.“ (Přemysl)

„Ono to jde na státní zastupitelství a samozřejmě státní zástupce ten výsledek přeposílá sem, protože to je součástí spisu. Takže aby tam bylo vidět jakoby ten výstup z té mediace. Celý ten výstup z té mediace, máme pak k dispozici.“ (Přemysl)

Aby mediace byla přínosná a rozvíjela se, je důležité, aby spolu všichni komunikovali, spolupracovali a vycházeli si vstříc

„Já vám už přesně neřeknu jak je to dlouho jo, co jsme s tím začali, možná 5 let co jsme s tím začali trošku víc s těma státníma zástupcema spolupracovat na té mediaci s probační a mediační službou, protože jsou tam taky mladí, co to dělají a myslím si, že jsme to né dovedli k dokonalosti, to bych přeháněl, ale zase je to na velké úrovni. Jednak je velmi dobrá komunikace se státníma zástupcema i s probační a mediační službou, se kterýma navíc míváme sezení jednou dvakrát do roka.“ (Přemysl)

„Jako aby mediace dobře fungovala, tak určitě záleží hodně na té spolupráci všech v tom zainteresovaných, to stoprocentně.“ (Stanislav)

„V podstatě spolupráce je tady dlouhodobě a myslím si, že funguje poměrně spolehlivě“ (Zikmund)

„My tady ale máme dobré vztahy s probačkou a snažíme se s nimi spolupracovat.“ (Zbyněk)

„ My s probační samozřejmě také komunikujeme, ale jak jsem již říkala, to spíše ti státní zástupci v té mediaci dělají.“ (Soňa)

Ptala jsem se všech respondentů víceméně stejným způsobem, ale nikdo se k tomuto tématu bohužel nechtěl více vyjadřovat, jestli vůbec, tak jen stroze, krátce a plynule a poté přešel na jiné téma. Víme tedy, že policejní orgán je v kontaktu telefonické i osobním jak se státními zástupci, tak s PMS. Dle odhadu tato spolupráce mezi nimi trvá již 5 let. Je si vědom toho, že pokud je dobrá komunikace OČTŘ a PMS, tak z toho vzejde i dobrý výsledek a zvyšuje se počet mediací. Co mě velice potěšilo a považuji to za skvělý nápad, že si OČTŘ společně s PMS udělají 1-2 do roka sezení, kde toto téma probírají. Pomáhají si například s posíláním výstupů z mediace, je důležité, aby všechny strany měly přehled,

co se v daném případě odehrává. Také si pomáhají při výslechu, kdy výslech státního zástupce i policie probíhá již na policejní stanici. A dále Policie připravuje účastníky trestného činu na možnost oslovení probační a mediační službou a vysvětlí jim, co je čeká. Situace, ve kterých spolu instituce spolupracují ještě jednou vysvětluje pan Přibyslav následně:

„S Probační a mediační službou ČR spolupracujeme. V případech, kdy se lze domnívat, že existuje možnost úhrady škody, případně odškodnění poškozeného, poskytujeme základní informace o trestním stíhání konkrétní osoby (obviněném). Každý obviněný je poučen o možnosti využít „služeb“ PMS. U trestně stíhaných osob mladistvých je PMS vyrozuměna automaticky.“ (Přibyslav)

Jak by se zdálo dle všech výpovědí, tak spolupráce funguje spolehlivě tak, jak by měla. OČTŘ tedy spatřuje spolupráci mezi sebou a mezi PMS za velmi důležitou a její rozvíjení podporuje. V další podkapitole se zaměřím na názory pracovníků probační a mediační služby, resp. na názory spolupráce mezi nimi a OČTŘ.

V následující podkapitole již budu uvádět nejen výpovědi respondentů OČTŘ, ale také respondentů PMS, jejichž výpovědi nejsou uvedeny v práci absolventské, neboť jsem čekala, až je zahrnu do bakalářské práce společně s výpověďmi orgánů.

6.2 NÁZOR NA SPOLUPRÁCI S OČTŘ Z POHLEDU PMS

Předmětem této podkapitoly bude výčet názorů pracovníků PMS na probíhající spolupráci s OČTŘ ve věci mediace v trestním řízení. Na závěr se budu snažit tyto názory okomentovat a shrnout.

„Ta veřejnost nás teda bere jako hodně, ale ještě teda by to chtělo ze strany toho státního zastupitelství. Mně to tak přijde, že oni pořád jedou v těch svých zajetých kolejkách a nechce se jim něco měnit. Není tam ta snaha no. Ono to pak vyznívá, že se doptávám o nějakou spolupráci, když ale oni nás jako tak nevzali na vědomí jako organizaci a to se musí změnit. A mělo by to jít jako z toho vrchu, z ministerstva. Proč třeba pořád jako my PMS musíme odpovídat na otázky na to ministerstvo, že chtějí vědět, jak spolupracujeme se státními zástupci a tak, ale proč oni to nechtějí, po tom státním zastupitelství, jak teda to státní zastupitelství spolupracuje s PMS. Mělo by se to otočit.“ (Pracovnice č. 1)

„No já myslím, že by měla být větší iniciativa ze strany toho zástupce. Protože soudce se účastnil teď jednoho zasedání a říkal, že má asi na to nastudování toho spisu, seznámení se s tím případem, tak má na to asi půl hodiny. Takže pro něho jsou vlastně velice cenné ty zprávy z PMS i když teda jsou někdy dlouhý, ale jako oni umí číst a dokážou si z toho vytáhnout to podstatné.“ (Pracovník č. 2)

„Já samozřejmě toho pachatele seznámím s podmínkami, s průběhem trestního řízení, s tím co mu hrozí, protože my jsme samozřejmě v kontaktu se státním zástupcem, aby viděl, že v té věci probíhá nějaká činnost a v rámci toho teda můžeme předjednat nějaký trest, ale jako, já osobně to nedělám.“ (Pracovník č. 3)

Závěr na téma spolupráce PMS s OČTŘ budu dělat z předešlých třech výpovědí, které jsou zejména negativního charakteru. První respondenta si stěžuje na nespolečenskou spolupráci v této věci a jistý pocit toho, že OČTŘ nebere práci PMS vůbec na vědomí. Což může dle mého názoru souviset s výpovědí respondenta Stanislava v bodě 5.3.6.2. Morální aspekty, kde je nutná určitá generační obměna, jelikož starší soudci či státní zástupci jsou nastaveni hodně retributivně a novou restorativní justici neberou nebo nechtějí brát na vědomí. Dva respondenti nezávisle na sobě se dále shodují, že by přivítali větší iniciativu OČTŘ, ať už na podávání podnětů PMS nebo na mediaci v trestních věcech celkově. Pracovník č. 2 ve své výpovědi zmiňuje problém, že OČTŘ nevidí mediaci jako trest a protože jsme si v podkapitole 5.5 Odlišné pohledy na mediaci pro OČTŘ a pro PMS říkali, že primárním cílem OČTŘ je právě potrestání, tak vzniká problém ve spolupráci. Přitom také zmiňuje, že mediace je pro ně prospěšná, protože zpráva z mediace jim pomáhá v pochopení situace tím, že předkládá detailnější informace o subjektech trestních řízení a jejich životě. Spolupráce ze strany Pracovníka č. 3 probíhá tak, že seznamuje účastníky s podmínkami trestního řízení a také vlivem zjištěných informací mohou předjednat pro OČTŘ vhodný trest, dodává ale, že toho osobně nevyužívá.

Závěrem spolupráce tedy je, že OČTŘ si myslí, že spolupráci s PMS funguje spolehlivě, což je opakem, co si myslí PMS, kteří by si přáli větší iniciativu ze strany soudce, státního zástupce a policie. Jako příčinu tohoto nesouhlasu v názorech vidím právě odlišné názory na cíle trestního řízení a bijící se podstata retributivní a restorativní justice.

7 KOMPARACE VÝZNAMU MEDIACE V TRESTNÍM ŘÍZENÍ

Abych nejlépe vytvořila komparaci významu mediace z pohledu OČTŘ a z pohledu PMS, tak k tomu použiji některé otázky, které jsem si připravila jako strukturu pro polostrukturovaný rozhovor. Použiji ty části, které úzce souvisí s významem mediace a pokusím se na ně odpovědět získanými výsledky obou z prací.

- **Kde má podle Vás mediace v trestním věcech význam?**

Význam mediace v trestních věcech můžeme nalézt v často zmiňovaných vhodných případech v mediaci. Respondenti se 100% shodují na tom, že nejvíce mediovanými trestnými činy jsou dopravní nehody. Stejně tak i případy, které jsou rovněž klasifikované jako nedbalostní trestné činy nebo přečiny, jako např. krádež, rvačka nebo škoda na majetku.

- **Jaký má podle vás jako policii/soud/státní zastupitelství/pracovníky PMS mediace význam?**

K předchozí otázce jsem uvedla, v jakých případech má mediace v trestním řízení význam, na čemž se respondenti shodli. Ráda bych také shrnula celkový význam mediace, který se mi u obou prací vykrystalizoval.

U PMS je to primárně uvědomění si toho, že pachatel nemůže vědět, co poškozený prožívá, jak ho situace ovlivnila a jaké jiné okolnosti jsou s trestným činem spojeny, dokud je pachateli nesdělí a naopak. V tomto se pracovníci PMS shodují a všichni v mediaci význam v podobě oboustranného sdělení informací vidí. Naproti tomu OČTŘ, se již u významu mediace stoprocentně neshodují. U OČTŘ velice záleží, jestli v tom státní zástupce nebo soud vidí smysl, pokud ne, podá rovnou návrh na potrestání a pošle toho dotyčného před soud. Dle většiny respondentů z OČTŘ je totiž primárním cílem zjistit vinu a stanovit trest. Protikladem je tak význam mediace pro PMS, která ho spíš spatřuje v omluvě, odpuštění, uvědomění a urovnání narušených vztahů, plynoucí ze vzájemného setkání a sdělení si informací. Sám soudce ve výpovědích zmiňoval, že hodně záleží, jestli jsou pracovníci v OČTŘ probačně nastavení, on sám totiž je a vidí

úspěch i v neúspěšné mediaci kvůli aspektům, které vidí jako význam stejně jako pracovníci PMS.

- **Myslíte si osobně, že je mediace přínosná a efektivní?**

Myslím si, že názory na přínos z mediace má velkou souvislost s názory na význam mediace. Proto se v této kapitole budu snažit nastínit nejvíce zmiňované a nejdůležitější přínosy, které jsou víceméně společné pro OČTŘ i pro PMS.

Shrneme-li všechny přínosy mediace vyřčené pracovníky PMS i OČTŘ tak nám vyplyne největší přínos v podobě osobního setkání, ať už je to za jakýmkoliv účelem. Ať už je to dále přínos pro obviněného v podobě odklonů v trestním řízení nebo pro poškozeného pro fázi odpuštění, tak je podstatným bodem aktivní účast na řešení věci. Tento aspekt zplnomocňuje účastníky na procesu řešení a stává se přínosem pro společnost na její jiné a odpovědnější nastavení a učení jedince uchopit situaci do svých rukou a aktivně se participovat na svých problémech. Zároveň aktivní účast vyjadřuje snahu účastníků napravit protiprávní jednání zmírněním škod, jak psychických, tak materiálních.

Mediátorům nejde tak o výsledek, jako u OČTŘ, ale hlavně o snahu v tom samotném průběhu. Snaha může být prezentována v podobě odškodnění nebo dohody, na které se OČTŘ i PMS také shodují a která je dalším stěžejním přínosem navazujícím na osobní setkání, ke které může při něm dojít. Dohoda s sebou dále váže několik dalších přínosů jako je finanční stránka, kvůli které i často účastníci do mediačního procesu vstupují, kde se pachatel s poškozeným domluví na výši odškodného i nad rámec pojistného plnění a také na formě uhrazení. Uzavření dohody může mít také vliv na rozhodnutí trestní justice o potrestání či odklonění od potrestání, což se zároveň respondenti OČTŘ zmiňují jako o jednom z dalších největších přínosů plynoucích z mediace. Nesmím také opomenout zmínit přínos v podobě čistého záznamu v trestním rejstříku, který je také shodně zmiňovaný a který může obviněný mít, pokud bude případ odkloněn a osvědčí se ve zkušební době.

Naopak největším přínosem plynoucím z mediace pro pracovníky PMS je přínos morální. Ten můžeme charakterizovat v pár bodech a to v odbourání oboustranného strachu ze setkání, oboustranné sdělování pocitů a v pochopení jeden druhého, zodpovězení pravdy a omluvení se. Současně i OČTŘ se shodne s PMS v některých přínosech v sociálně-morální podobě. Přínos mediace chápe také v nápravě osobnosti,

uvědomění si chyb, dobrého pocitu nebo v prevenci před represí, přičemž pro ně jsou tyto zmíněné aspekty až druhé v pořadí, hned za potrestáním obviněného.

- **V jakých případech význam nemá a nemůžeme tak hovořit o efektivitě?**

Při srovnání výzkumů jsem došla k závěru, že mediace v trestním řízení nemůžeme provádět u závažným trestných činů, jako jsou zejména vraždy. U těchto trestních činů, nejen, že nemůžeme hovořit o významu a efektivitě, ale mluvíme přímo o nevhodnosti. V této skutečnosti se respondenti jak z absolventské práce, tak z práce bakalářské shodli a mají k tomu i stejný primární důvod. U trestného činu týkající se vraždy, tam je následek takový, který nelze zvrátit, který nelze vzít zpět a nahrazení škody není v této situaci podstatné a vzniklou situaci neřeší. Dále ale pracovníci PMS také zmínily nevhodnost např. u placení výživného nebo při řešení nějakého úvěrového podvodu, protože účastníkem musí být vždy fyzická osoba.

ZÁVĚR

Cílem mé bakalářské práce, bylo zjistit efektivitu a přínos mediace z pohledu orgánů činných v trestním řízení a vytvořit komparaci těchto výsledků s výsledky absolventské práce, tedy významem mediace z pohledu pracovníků probační a mediační služby. K jeho dosažení, jsem použila kvalitativní výzkumnou metodu a pro samotný sběr dat, jsem užila metodu polostrukturovaného interview. Moje snaha se tak primárně ubírala na zjištění, jaký má pro orgány činné v trestním řízení mediace význam, což jsem zjišťovala z názorů na hlavní přínosy, jaké případy považují za vhodné k mediaci, zda se na mediaci podílejí tím, že podávají probační a mediační službě podněty, ale také samotnými názory na mediaci v trestním řízení jako takovou. Svoji pozornost jsem ale také upírala i když zpočátku nezáměrně, tak na spolupráci mezi OČTŘ a PMS, jelikož v průběhu rozhovorů nemluvili obě instituce tak, jako by "táhli za jeden provaz". Což se mi také v kapitole srovnání výzkumů podařilo nastínit.

V teoretické části jsem se hned v úvodu zaměřila na definování restorativní justice, jako nový pohled na zločinnost. Nová justice, při které se trestným činem dotčené strany sejdou a dohromady vyřeší, jak se vyrovnat s následky a důsledky spáchaného protiprávního jednání do budoucna, vypíchla jsem také hlavní principy restorativní justice, odklony v trestním řízení v ní prováděné a jaké to jsou. Dále jsem se zabývala samotnou mediací v trestních věcech a v jednotlivých podkapitolách jsem se snažila zaměřit na body, které s ní velmi úzce souvisí a vzhledem k výzkumné otázce bylo nutné zmínit. Hned z kraje jsem vysvětlila hlavní podstatu probační a mediační služby v níž mediace v trestních věcech probíhá, ale také jaké jsou její činnosti. Jelikož se bavíme o trestním řízení, kde se jedná o spáchání trestného činu, tak jsem považovala za důležité nastínit, co se těmito pojmy myslí. V neposlední řadě jsem charakterizovala orgány činné v trestním řízení, osobu, proti níž se vede trestní řízení a také poškozeného.

Empirická část je rozdělená na metodologii výzkumu a interpretaci dat. V metodologické části je popsána kvalitativní výzkumná metoda, kterou jsem pro práci použila. Data pro tento výzkum jsem sbírala pomocí polostrukturovaných rozhovorů se šesti pracovníky OČTŘ ze dvou anonymních měst. Tyto data jsem dále zpracovala a pomocí kódování se mi vykrystalizovaly 4 kategorie. První z kategorií pojednávala o tom, jaký je proces uskutečnění a využití mediace, nebo-li faktory, které mohou ovlivnit vstup do mediace, respektive to, aby se mediace uskutečnila. Na to také navazuje další kategorie s názvem Podněty. I podněty jsou totiž faktorem pro uskutečnění mediace, ale je tak

důležitým faktorem, že jsem se ho rozhodla prezentovat samostatně. Za tímto bodem následovala velice důležitá třetí kategorie, která hovoří o přínosech a významu mediace, což je zároveň stěžejní bod pro výzkumnou otázku a možná i proto je kapitolou nejdelší a je členěna do několika podkapitol, respektive přínosů. Čtvrtou a poslední kategorií pak tvořila kapitola s názvem Názory a aspekty mediace v trestním řízení, které jsem rozdělila na pozitivní a negativní. Šestou kapitolou tvořící tuto práci byla kapitola, která pojednávala o spolupráci PMS a OČTŘ, do níž byly zařazeny také výpovědi pracovníků z probačních a mediačních služeb. Výsledkem kapitoly byl pak náhled toho, jak spolu tyto dvě instituce spolupracují nebo jak si myslí, že spolupracují. Poslední kapitolou této bakalářské práce byl nastíněn význam mediace pro obě instituce, tedy pro PMS i pro OČTŘ.

Tuto práci shledávám využitelnou samozřejmě pro pracovníky probačních a mediačních služeb, ale zejména pro pracovníky orgánů činných v trestním řízení, tedy pro soudce, státní zástupce a policejní orgán. Víceméně všichni respondenti jak z bakalářské, tak z absolventské práce se shodli na tom, že mediace je velice přínosným procesem, tak bych svými pracemi chtěla, ukázat, že bychom se nadále neměli držet jen standartní trestající justice, ale dát možnost novým alternativám k řešení trestních činů. Je důležité mít na vědomí, že pokud už nějaký konflikt nastane, měli bychom se ho pokusit vyřešit sami a teprve v nejkrajnějším řešení tuto moc rozhodnout přenechat soudu, jehož cílem je pouze najít vinu a stanovit trest. Každý chybuje, ale důležité je si chyby uvědomit a snažit se je napravit. Někdy k tomu ale potřebujeme někoho, kdo nám s tím pomůže. Teprve potom, když nestačí jiné nápravné prostředky, tak by měla být tato chyba potrestána, protože uvědomění si toho, že jsem udělala něco špatně a aktivně se to snažit napravit je pro člověka výchovnější a prospěšnější, než-li samotný trest. Dochází tak k tomu, že se zbytečně trestají méně závažné trestné činy a trest spolu s trestní justicí ztrácí na významu. Standartní trestní řízení bere trest jako odplatu za trestný čin a role poškozeného je prakticky v procesu nulová. Chtěla jsem tak rozšířit možnosti řešení méně závažných trestních věcí a to např. ve využití odklonů v trestním řízení, kde zároveň probíhá aktivní účast všech, kterých se to týká. Charakteristikou odklonů je ustoupení od potrestání a prvotně se řeší náhrada způsobené újmy. Právě při těchto alternativách vstupuje do procesu Probační a mediační služba, pomocí níž se snaží strany dojít pro všechny uspokojivému řešení. Na mediaci v trestním řízení se mi líbí, že nepohlíží na trestný čin pouze jako na trestný čin, ale jako na konflikt způsobený mezi pachatelem a obětí a společně se snaží nelézt řešení vyhovující všem. Rovněž ale tuto práci shledávám

důležitou pro obviněné, poškozené, ale také pro širokou veřejnost, která jim pomůže proniknout do problematiky mediace v trestním řízení více do hloubky, znát ji a šířit ji do společnosti, aby se rozvíjela čím dál víc a víc.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

- PMS – Probační a mediační služba
- OČTŘ – Orgány činné v trestním řízení
- PZTS – Podmíněné zastavení trestního stíhání

SEZNAM ZDROJŮ A LITERATURY

Monografie

- Bartošová, L. (2007). *Rozsah dokazovania při využití odklonov v přípravnom konaní. Trestněprávní revue*
- Bezděk, T. (2007). *Odklony v trestním řízení, 2007*, Právnická fakulta Masarykovi univerzity, (Bakalářská práce), Brno: Masarykova univerzita
- Císařová, Fenyk, Kloučková, Mandák, Matula, Púry, Repík, Růžek, (2004). *Trestní právo procesní. 1. doplněný dotisk*. Praha: Linde Praha a.s.
- Císařová, Hasch, Jelínek, Mandák, Matula, Růžek, Sovák, Štěpán, (2001). *Trestní právo procesní. 3. aktualizované a rozšířené vydání*. Praha: Linde Praha a.s.
- ČERNÝ, J. (1996). *Přestupkové řízení*. Praha: Linde
- Holá, L. (2003). *Mediace a způsob řešení mezilidských konfliktů*. Praha: Grada Publishing, s. r. o.
- Holá, L. (2011). *Mediace v teorii a praxi*. Praha: Grada Publishing, a. s.
- Holá, L. (2013). *Mediace a možnosti využití v praxi*. Praha: Grada Publishing, s. r. o.
- Hrušková, O., Ouředníková, L., Štern, P. (1997). *K některým teoretickým a praktickým otázkám probační a mediační služby*. Trestní právo, č. 7-8)
- Chmelík, J., a kolektiv. (2014) *Trestní řízení*. Plzeň: Vykladatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.
- Jiří Jelínek a kolektiv. (2012). *Trestní zákoník a trestní řád*. Praha: Nakladatelství Leges
- Karabec, Z. a kol.(2003). *Restorativní justice – sborník příspěvků a dokumentů*. Praha: IKSP
- Karabec, Z. (2003) *Koncept restorativní justice*. In Karabec, Z. *Restorativní justice*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci
- Karabec, Z. a kol. (2003). *Restorativní justice – sborník příspěvků a dokumentů*. Praha: IKSP

- Kuchta, J., Zezulová, J. (1997). *K vybraným problémům alternativních způsobů řízení v českém trestním právu. Časopis pro právní vědu a praxi.*
- Marshall, (1999), *Restorative Justice: An Overview*, H.M.S.O., London
- Musil/Kratochvíl/Šámal a kolektiv. (1999). *Kurs trestního práva, Trestní právo procesní.* C.H. Beck v Praze
- Mišicáková, I., (2013). *Rozhodování v trestním řízení* (Bakalářská práce). Praha: Bankovní institut vysoká škola Praha
- Mošová, Z. (2007/2008). *Mediace jako prostředek realizace odklonu v trestním řízení* (diplomová práce), Brno: Masarykova univerzita
- Rozum, J., Kotulan, P., Luptáková, M., Scheinost, M., Tomášek, J., Špejra. M., (2010). *Uplatnění mediace v systému trestné justice I.* Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci
- Rozum, J., Kotulan, P., Luptáková, M., Scheinost, M., Tomášek, J., Špejra. M., (2010). *Uplatnění mediace v systému trestné justice II.* Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci
- Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P. (2000) *Alternativní řešení trestních věcí v praxi.* Praha: C. H. Beck
- ŠTERN, Pavel. (2010). *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů.* Vyd. 1. Praha: Portál
- Ščerba, F. (2002). *Metody činnosti Probační a mediační služby.* Trestní právo, č. 7-8)
- Válková, H., Šámal, P., Sotolář, A. (2003). *Restorativní justice a česká reforma trestního práva mládeže. In Karabec, Z. Restorativní justice.* Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci
- Zehr, H. (2003). *Úvod do restorativní justice.* Praha: sdružení pro probaci a mediaci v justici

Odborný časopis

- Štern, P. (2005). *Zrod probační a mediační služby souvisí se zaváděním alternativních postupů.* Časopis sociální práce. č. 4

Internetové zdroje

- www.pmscr.cz

Ostatní zdroje

- Zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník

ANOTACE

Tato práce nese téma význam mediace v trestním řízení z pohledu orgánů činných v trestním řízení s cílem zjistit efektivitu a přínos mediace z pohledu orgánů činných v trestním řízení a vytvořit komparaci těchto výsledků s výsledky absolventské práce, tedy významem mediace z pohledu pracovníků probační a mediační služby. Bakalářská práce je vytvořena metodou kvalitativního výzkumu, který jsem prováděla ve dvou městech a rozhovory s celkem 6 pracovníky orgánů činných v trestním řízení. V teoretickém rámci se v první části věnuji definování restorativní justice v druhé podrobněji mediacím v trestním řízení a ve třetí části jsem představila orgány činné v trestním řízení, ale také kdo je to obviněný a poškozený.

Klíčová slova:

Mediace, mediace v trestním řízení, mimosoudní řešení sporu, orgány činné v trestním řízení, probační a mediační služba, pachatel, obviněný, poškozený.

ABSTRACT

This work carries the theme of the importance of mediation process from the perspective of authorities involved in criminal proceedings in order to determine the effectiveness and benefits of mediation process from the perspective of the criminal justice and create a comparison of these results with the results from the final graduation work which is the importance of mediation in criminal proceedings from the perspective of workers of probation and mediation service. This Bachelor thesis was created by a method of qualitative research that I have done in two cities and through the interviews with six employees of criminal justice. The theoretical framework in the first part is devoted to defining restorative justice, in the second part it is aimed at further mediations in criminal proceedings and in the third part I presented a criminal justice but also a defendant and a victim.

Key words:

Mediation, mediation in criminal proceedings, extrajudicial dispute resolution, criminal justice, probation and mediation service, defendant, victim.